

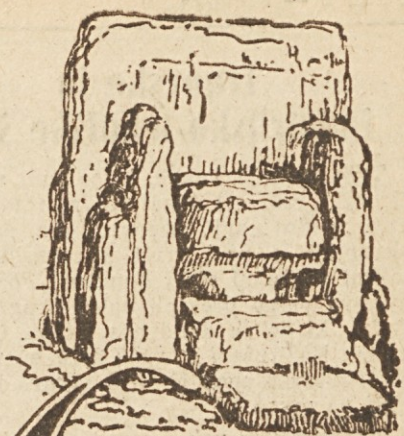
Noroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:

za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

kronika

Leto III.

Celovec, 9. maja 1947

Številka 20

V pričakovanju

Vsem so še v živem spominu dnevi »večnega« rajha, ko se je nemški zmaj še enkrat skrčil, hoteč z zadnjimi močmi pobiti svoje nasprotnike in tako neovirano zavladati svetu. Toda to se mu ni posrečilo. Njegove moči so bile preveč izčrpane, pravica teptanih in zatiranih je bila pretrda, milijoni so zahtevali obračun za prestane žrtve in gorje. Počasi so pričele padati nemške postojanke, fronte so se rušile in končno je morala Nemčija kapitulirati. Po vsem svetu je zavladalo veselje, topovi so utihnili, namesto njihovega grmenja pa je zajel svet glas veselih grl, ki so proslavljala konec vojne.

Osmi maj, praznik zmage. Prvega smo praznovali v pijanosti zmage in morda je tudi tu nekoliko krivde, da še do danes ni na svetu tako, kot bi moralo biti. Ob prvi obletnici smo spoznali, da ni toliko važno praznovati in slaviti kot delati ter obnavljati, kar je bilo med vojno porušeno in uničeno. Letos proslavljamo drugo obletnico z kaj mešanimi čustvi. Dve leti sta minili in miru še ni. Kaj čuda, da se nekaterih polasča nemir in da nimajo pravega veselja za delo. Drugi, ki se še niso mogli živeti v nove razmere se tega nemira in negotovosti vesele, večina pa še vedno z zaupanjem zre v bodočnost in čaka lepših dni. Saj je čakati navajana. Dolga so bila medvojna leta, a so vendar minila. Tudi sedaj dolgo čakamo na mir, toda gotovo ga bomo dočakali. Ne obetamo si ga od konferenc in časnih razprav, pač pa od hrepenenja, s katerim ga pričakuje izmučeno človeštvo. Miru si želimo, miru in dela, da si bomo lahko pošteno zaslužili svoj vsakdanji kruh in si lahko za življenje postavili določen cilj. Mnogo dela imamo. Vse polno je še ruševin in nepozidanih domov, še več pa je srčnih in duševnih ran, ki so nadaljnemu razvoju najbolj nevarne. Te moramo najprej zaceliti, če hočemo, da se med človeštvo vrne zaupanje, brez katerega ni mogoče doseči sporazuma. Ne želimo kompromisov, ker vemo, da so ti le začasnega značaja. Hočemo pravice in demokracije, za katero smo se borili in za katero so padli tisoči in tisoči. Težko je narediti mir, še težje je doseči pravičen mir, tega se moramo vsi zavedati in s tega stališča razsojati in ocenjevati tudi vse mednarodne dogodke.

Maščevalnost ne more biti vodilo pri gradnji boljšega reda. V maščevalnosti lahko naredimo največ napak. Res je nujno potrebno kaznovati krivice, a to je treba storiti pravično in tudi tu moramo ločiti pleve od zrnja.

Za mir moramo biti tudi pripravljeni kaj žrtvovati. Nobena stvar, pa naj bo še tako preprosta, ni dosegljiva brez žrtev, posebno pa ne pravičen mir, ki naj bi zadovoljil dve milijardi ljudi. Ali si to lahko predstavljate? Ali je sploh mogoče ugoditi vsemu svetu? Je, toda za to je potrebno veliko nesebičnega in nepristranskega dela, ki ga morajo podpirati vsi in ne le nekateri. Dokler pa jih bo večina stala ob strani in se bodo le eni trudili, toliko časa uspehov ne bo, posebno še, če bodo nekateri delali ravno nasprotno.

Ob drugi obletnici zmage se še enkrat ozrimo v vse trpljenje, ki smo ga morali prestati v vojni, združimo z njim neprijetnosti in težave, ki jih prenašamo kot posledice te zadnje vojne in se potem odločimo. Če nam je dovolj, kar je gotovo, če ne še preveč, potem se strnimo in delajmo na tem, da bomo dosegli čimprej mir in z njim boljše čase. Ne nasedajmo praznim obljubam in ne dajmo se uspavati. Bodimo budni in delajmo, kar je v naših močeh, za to, da se bodo čimprej uresničile Prešernove besede:

»Za vse je svet dovolj bogat
in srečni vsi bi bili,
če kruh delil bi z bratom brat,
s prav srčnimi čutili.«

Francoska vlada brez komunistov

Francoska narodna skupščina je 4. maja izrekla vladi ministrskega predsednika Ramadier-a zaupnico s 360 proti 186 glasovom, pri čemer se je 62 poslancev vzdržalo glasovanja. Vladni svet je predsednika republike naprosil, da začasno poveri Ivon Delbos-u ministrstvo za narodno obrambo, Robert Lacoste-ju ministrstvo za delo in Jules Moch-u ministrstvo za obnovo. S tem ima Francija prvič po osvoboditvi vlado brez komunistov.

Da pa bi razumeli politično krizo, moramo pripomniti, da je zadel ministrski predsednik Ramadier, ko je pred več kot tremi meseci prevzel vlado, na največje težkote pri Francoski sindikalni zvezi, ki je zahtevala že mnogo preje, predno so uvedli Blumov načrt za znižanje cen, splošno zvišanje mezd za vse vrste delavcev. Zahteve so bile upravičene. Toda če bi jim bili takrat ugodili, bi bilo to pomenilo, da bi ostala

akcija za znižanje cen, katero so takrat pričeli pod ugodnimi pogoji, neučinkovita.

Predno so prešli na seji 4. t. m. k glasovanju, je zahteval ministrski predsednik jasno odločitev s tem, da je pozval vse, ki so proti njegovi vladi, da tudi glasujejo proti njemu. Francija stoji pred velikimi težkočami, katere lahko premosti samo s strogim redom. Glavna vprašanja so cene in mezde. Nemogoče je na eni strani znižati cene, a na drugi strani mezde zvišati. To bi pomenilo zlom celokupnega gospodarstva in dajanje prednosti delavskim stanovom.

VLADA ZAHTEVA OSTOP

Po dolgih posvetovanjih socialistov so končno le sklenili, da obdržijo zvezo MRP, socialistov in radikalsocialistov. Vsled tega je vlada sklenila, da odstavi komunistične ministre in jih nadomesti z drugimi.

Potem je predsednik republike Vincent Auriol izvedel imenovanje predlaganih treh novih ministrov.

NOV POLOŽAJ V FRANCIJI

Vladna kriza je nastala, ker so komunisti podpirali stavko delavcev Renault-ovih tovarn, ki je nastala zaradi zahteve po zvišanju mezd, čeprav so komunisti doslej soglašali z mezdnio politiko vlade in politiko cen.

Gotovo pa je, kakor je razvidno iz izida razvoja vladne krize, da gre Francija v novo razdobje svoje razburkane politične povojne zgodovine. Mnogo je odvisno od tega, ali bo vlada glede preskrbe dosegla nagle uspehe. Če bodo mogli končno še kaj odločilnega storiti, da rešijo vprašanje pomanjkanja mesa in kruha in v velemestih zboljšajo preskrbo, potem lahko mogoče rešijo politični položaj.

Stalin želi sodelovanje

Republikanski kandidat za predsedništvo Združenih držav Harold Stassen je objavil po svojem potovanju po Evropi in Rusiji izvečke iz nekega pogovora z generalisimom Stalinom. Iz objavljenih izvečkov je razvidno, da je bil pogovor med Stalinom in Stassenom zelo živahen. Tako je Stalin izjavil: »Pustimo obojestransko kritiko naših sistemov. Vsakdo ima pravico, uvesti oni sistem, katerega želi večina. Kateri so boljši, pa bo odločila zgodovina. Gotovi ljudje označujejo sovjetski sistem kot totalitaren. Naš narod označuje ameriški sistem za monopolistični kapitalizem. Če se omejimo na to, da se obojestransko obrekujemo, to ne bo vodilo do sodelovanja. Če se obojestransko kritiziramo, potem je to propaganda. Nisem propagandist, ravnam samo tako, kakor mora to moč. Ko smo se sestali z Rooseveltom, da se pogovorimo v vojni vprašanjih, nismo obrekovali drug drugega. Uresničili smo sodelovanje in uspešno premagali sovražnika. Za sodelovanje ni potreben isti sistem. Vsakdo naj bi priznal sistem drugega, ker se moramo ravnati po zgodovinskem dejstvu, da narod odobrava oba sistema.«

Nadalje je Stalin izrazil prepričanje, da je možen sporazum glede nadzorstva nad atomsko silo. Med pogovorom se je Stalin posebej zanimal za to, ali bo v bližnji bodočnosti v Združenih državah nastopila gospodarska kriza ali ne. Stassen je izjavil, da bodo gospodarsko krizo preprečili. Glede ruske cenzure je Stalin dejal, da jo bodo le težko odstranili.

V diplomatskih krogih Londona so glede teh Stalinovih izjav naglasili, da bo ponovne izjave Stalina za sodelovanje težko spraviti v sklad z rusko zunanjo politiko, ki onemogoča vsakršno sodelovanje.

MNENJE ANGLEŠKEGA TISKA

Angleški tisk je na Stalinove izjave v svojih uvodnikih z obžalovanjem ugotovil, da Rusija ne nudi več praktičnih dokazov za željo po sodelovanju, katero je Stalin izrazil.

Tako piše »Manchester Guardian«: »Kako srečni bi bili, če bi bilo več praktičnih dokazov za to!

Zadnjih štirinajst dni zasedanja zunanjih ministrov, ki so se vršila še po teh izjavah, in tudi poročilo vojaškega štaba Združenih narodov, katerega so sedaj objavili, je brezupno. In če način nagovorov za prvi maj točneje preiščemo, ne dobimo vtisa, da ima Rusija iskreno željo sodelovati z ostalimi narodi na prijateljski podlagi — razen pod pogoji, katere stavi ona.

Takšne zagotovitve sodelovanja so v preteklosti že često prišle iz Moskve, toda ni-

koli niso ublažile sovjetskega stališča glede pogodbe štirih velesil, glede nadzorstva nad atomsko silo in sedaj glede vojaških sil štirih velesil. Izgleda, da je Kremlj zadovoljen s tem, da zavlačuje mir. Očitno so tam prepričani, da trajna odločitev sedanjega položaja pospešuje njihove cilje. Pa karkoli naj bi bil cilj, ne moremo označiti to za zboljšanje sedanjega sodelovanja.«

»Daily Mail« izjavlja, da soglašajo zapadni svet s tem, kar je rekel Stalin Stassenu, ker govori to že približno dve leti. Nato nadaljuje:

»Toda v tem času je bila ruska propaganda zelo močno naperjena proti Veliki Britaniji in Ameriki. Lahko samo upamo, da bo Stalinov razgovor z ameriškim odposlancem na tem kaj spremenil. Toda v sedanjih razmerah bo večina ljudi čitala te besede z občutkom izmučenega cinizma, kajti oblastnik Kremlja je v preteklosti izgovoril enake besede že več kot enkrat. Pri vsaki od teh prilik so njegovi podrejeni njegove besede razvrednotili z dejanji.«

Odmevi Marshallova govora v Sovjetskem tisku

Pod naslovom »V nasprotju z dejstvi« je moskovski list »Izvestija« prinesel članek na Marshallov govor v radiu glede pogajanja za avstrijsko pogodbo, v katerem med ostalim piše:

»Marshall podtika sovjetski delegaciji predloge, katere nikoli ni stavila. Tako n. pr. je trdil, da se mora računati k nemški lastnini, katero je treba predati Sovjetski zvezi v okviru reparacij, tudi dobrine, katere so Avstrijcem ali državljanom Združenih narodov nacisti po marcu 1933 s silo odvzeli.

Marshall dobro ve, da je sovjetska vlada že februarja 1947 izrecno ugotovila, da iz nemške lastnine izključuje ono posest, katero so ali pod pritiskom ali potom arizacije ponemčili. Sovjetska delegacija pa je slej ko prej bila odločno proti tolmačenju, da avstrijski in neavstrijski posestniki v Avstriji, ki si po razpadu Hitlerjeve Nemčije to lastnino zopet prilastijo, — da se izrazimo kakor Marshall — ,nenga in iste-ga konja dvakrat prodajo'.

Nadalje piše list:

»Marshall je nadalje izjavil, da sovjetska vlada ne soglašajo s tem, da podredi posest, katero dobi v Avstriji, avstrijskim zakonom; to bi oropalo Avstrijo njene neodvisnosti. Sovjetska zveza nikoli ni ugovarjala temu, da mora biti vsa posest na av-

strijskih tleh podrejena avstrijskim zakonom. Nasprotno, sovjetska delegacija je priznala in priznava to osnovno načelo z vsemi pravnimi posledicami, ki izvirajo iz tega.«

UNO-armade še ne bo

Poročilo iz UNO-glavnega stana je potrdilo preveliko jasnost tiska, ki je objavil, da so pogajanja petih velesil o osnovanju mednarodne UNO-bojne sile izpodletela. V najvažnejših vprašanjih osnutka glavnega stana je prišlo le do različnih mnenj. Ker gre tukaj za težave političnega in ne tehničnega značaja, je malo upanja, da bi se Varnostnemu svetu posrečilo najti rešitev. Sovjetski general Vasiljev igra prav takšno vlogo trdovratnega odklanjanja kakor Gromyko v Varnostnem svetu.

Eno je gotovo in sicer, da osnovanje mednarodne bojne sile ne pride v poštev za bližnjo bodočnost. Najvažnejše razlike v pojmovanju so izražene v sledečih točkah:

Sovjetska zveza stoji na stališču, da naj bo vsaka velesila udeležena pri UNO-armadi z istim številom vojaštva, mornarice in letalstva. Druge velesile zavračajo ta predlog. Saj bi n. pr. nobena velesila ne smela vpostati večjega števila letalstva kakor Kitajska, ki pa razpolaga z zelo majhnim številom zrakoplovnih sil.

2. Rusija zahteva, da se postavi rok 90 dni, v katerem morajo UNO-čete zapustiti deželo, kjer so kakšno akcijo zaključile. Druge velesile zamenjujejo ta rok z izrazom »kakor hitro mogoče«.

3. Sovjetska zveza se brani pristopiti k sklepu, po katerem morajo vse vojaške sile dati svoja oporišča UNO-armadi na razpolago.

4. Po ruskem mnenju bi morale biti narodne čete UNO-armade nameščene izključno le na lastnem ozemlju. To bi izključilo zasedbo angleških, francoskih in ameriških čet v prekomorskih mandatnih ozemljih.

GOSPODARSKA NADVLADA RUSIJE V AVSTRIJI?

»Manchester Guardian« obravnava v nemkem uvodniku zamotano vprašanje nemških dobroimetij v Avstriji in vprašuje, da-li sovjetsko tolmačenje pojma »nemških dobroimetij« nima namena, da dobi dejansko gospodarsko nadzorstvo nad Avstrijo.

»Rusi sedanji avstrijski vladi ne zaupajo,« piše list. »Oni hočejo zagotoviti, da bodo imeli popolno nadzorstvo nad onimi nemškimi dobroimetji, katere bodo na podlagi pogodbe na nje prepisali. Ostane pa vprašanje, da-li tolmačenje, katero so oni (Nadaljevanje na 2. strani.)

Trgovske in industrijsko-tehniške šole

Trgovstvo je poklic, ki je tudi star kot človeški rod. O nekaterih starih narodih nam zgodovinarji pripovedujejo, da so se ukvarjali v prvi vrsti s trgovino. Kot takšni so znani stari Feničani. Pozneje so njihovo vlogo prevzeli poleg drugih zlasti Judje, ki so še dandanes izrazit trgovski narod. Rastreseni so vseh delih sveta in so po trgovskih sposobnostih gotovo med prvimi na svetu.

Trgovanje je nekaj samo po sebi razumljivega, ker posreduje izmenjavo materialnih dobrin med ljudmi in med narodi. Da je pa tudi dobičkanosno, imamo na vsak korak dokazov dovolj! Kar pogledjmo po mestih in tudi po vaseh! Kdo ima tu najlepše hiše in največje premoženje? Navadno trgovci, ki je na deželi hkrati navadno tudi gostilničar. Dobro izučen trgovec, ki ima seveda tudi po svoji naravi poseben dar za ta poklic, sme biti upravičeno prepričan, da bo lepo napredoval in si napravil tudi nekaj premoženja. Pa ni nujno treba, da bi goljufal, kakor se trgovcem neupravičeno kar počez pripisuje. Je mnogo poštenih in zelo solidnih trgovcev, ki pa kljub temu niso siromaki!

Torej je trgovanje donosen poklic. Premoženje domačih trgovcev pa ima tudi prav znaten narodno-gospodarski pomen. Ni namreč vseeno, komu nosijo n. pr. koroški Slovenci v svojih krajih svoj denar. Če je trgovec in gostilničar zvest in zaveden Slovenec, je njegova gospodarska moč in njegov pomen za slovensko stvar močna opora in hrbtnica. Ravno nasprotno je lahko pri trgovcu, ki je drugega rodu.

Tako ima trgovstvo v narodnih rokah za narod predvsem dvojen pomen: na eni strani nudi sposobnim članom tistega naroda lepo eksistenco (obstojo), na drugi pa narodni skupnosti trdno gospodarsko oporo.

Seveda mora v drugem primeru ostati trgovec zvest član svojega naroda, ne pa odpadnik.

In tu zadenemo spet v črno. Slovenski fant in dekle s kmetov gre — ker ga veseli — v učenje v trgovino. Rad bi postal trgovec. Kdor pa hoče postati dober trgovec, mora dandanes res veliko znati. Zato si je trgovski stan oskrbel celo vrsto šol in izobraževališč za svoj naraščaj, od preprostih trgovskih tečajev do visokih trgovskih šol (eksportne akademije itd.). Sedanji časi terjajo tudi v trgovini — in posebno tu! — izsolanih ljudi.

Naš slovenski fant (ali dekle) ne bo mogel trgovsko uspevati, če ne dobi zadostne trgovske izobrazbe v šolah. Izobraženejši trgovci bi ga sicer v tekmi (konkurenci) prej ali slej izpodrinili in uničili. Nikjer konkurenca ni tako nujna in tako huda ko v trgovini. Mora torej v trgovsko šolo. To je čisto jasno slehernemu našemu človeku.

Toda v šoli ga ponemčijo... Kakšne so posledice? Naš pregovor pravi, da je poturica slabši od Turka. Po tej poti se je Slovincem na Koroškem polagoma izmuznil večji del trgovstva. Z njim pa del narodnega premoženja.

In nauk iz te ugotovitve? Ne more biti drugačen, kakor smo ga navedli zadnjič pri obrtnih strokovnih šolah. Zahtevati moramo vsaj po nekaterih trgovskih šolah slovenske vzporednice, kjer ne bo slovenske jezike, marveč tudi duha. Ali je to preveč? Če smo enakopravni, ni. Saj smo zgoraj videli, kako je to vprašanje narodno-gospodarsko posebno važno.

INDUSTRIJSKO-TEHNIŠKE ŠOLE

O teh pa samo nekaj besed! Namenjene so predvsem slovenskim staršem. Predvidevamo, da se bodo sčasoma — v kolikor se za poedine industrijske panoge že niso — razvile posebne industrijske šole. Ali naj bo slovenski človek vedno in povsod le delavec zadnje stopnje? Ali ni po naravi darovitosti vsaj toliko zmožen kot njegov nemški sodeželan? Zakaj ne bi mogel priti v industriji do kakega lepšega in boljšega mesta?

Odgovor na ta vprašanja je samo eden: znanje in strokovna usposobljenost. Teh stvari pa ni mogoče v zadostni meri pridobiti drugje kot v tozadevnih šolah. Z zadostno strokovno izobrazbo v tej ali oni industrijski panogi bo potem našemu človeku možen vzpon še kam višje.

Le zapomnimo si vsi, da je industrijski delavec na najnižji kakovostni stopnji dela najbolj odvisen in zaradi tega tudi najtežje ohrani svojo narodno zavednost. Čim više pa mu je mogoče splezati na socialno-gospodarski lestvici, tem samostojnejši je in tem lažje brani svojo narodnost in svoje svetinje.

Ste o tem že kdaj razmišljali? Nam se zdi vse to za slovensko stvar v tej deželi zelo važno.

Po zemeljski obli

VELIKA BRITANIJA

Petdnevni teden v podržavljenih rudnikih Velike Britanije je nadaljnji korak v načrtu za socializacijo britanske vlade, katerega vsa javnost pozorno zasleduje. Čeprav vsakdo ceni uvedbo petdnevnega tedna v rudnikih za dokaz, da je vlada odločena ustvariti boljše delovne pogoje, le omenjajo, da pomeni ta uvedba v času, ko je celokupno gospodarstvo Anglije odvisno od zadostne proizvodnje premoga, preizkus, katerega uspeh se ne da vnaprej oceniti.

Minister za oskrbo z gorivom Shinwell je v nekem govoru v severnoangleškem področju premogokopov pri Durhamu izjavil, da Anglija ne more dobiti premoga, katerega potrebuje, če ne bo vsak rudar pripravljen, da v toku petih dni izvrši svoje odmerjeno delo. Kljub vsem izjavam merodajnih ljudi pa je stopilo dvajset delavcev pri mehaničnih dvigalih v stavko, vsled česar deset jam v Durhamu ni moglo delati. To pomeni, da 16.000 delavcev ni moglo delati.

Luški delavci v Glasgowu so končali s stavko, ki je trajala šest tednov in kateri so se vdanostno pridružili tudi luški delavci v Londonu. Minister za delo bo, kakor obljubljen, preiskal odpust 500 odvisnih luških delavcev, kar je stavko povzročilo. Minister predlaga, da zopet pošlijo one odpuščene luške delavce, kateri so bili že pred vojno zaposleni v luki. S to rešitvijo bi zadovoljili 204 delavcev.

SOVJETSKA ZVEZA

Moskovski radio je objavil, da je ministrski svet UdSSR sklenil 4. maja razpisati drugo državno posojilo za obnovo opustošenih področij. Posojilo bo znašalo 20 milijard rubljev v dvajsetletnim rokom odplačevanja. Delno bo država odplačala dolg s srečkami državne loterije.

ČEŠKOSLOVAŠKA

Pri sprejemu voditeljev narodnega uporniškega pokreta ob obletnici vstaje v Pragi proti Nemcem je predsednik republike Beneš dejal v svojem nagovoru:

»Če gre za nemško nevarnost in našo varnost, tedaj korakamo z Rusi in bomo vedno z njimi korakali. Če pa gre za kulturno življenje, tedaj smo Evropejci. Nikdar pa ne bomo šli samo z Vzhodom ali samo z Zahodom, temveč vedno z Vzhodom in Zahodom.« Dalje je Beneš dejal: »Kakor nas uče politične izkušnje, ne daje 51-odstotni volilni izid nobeni stranki pravice, da bi vladala proti 49 odstotkom drugih strank. Pametna politika je politika kompromisov. Revolucija, izvedena z nasiljem, sproži zopet novo nasilje. Kar se tiče naše narodne svobode, ne obstoja razen nemške nobena druga nevarnost za njo. Proti tej pa se bomo skupno s slovenskimi in drugimi milorjubnimi državami branili.«

Bivšega vodjo češkega fašističnega pokreta, generala Gajdo, so v Pragi obsodili na dve leti ječe. Ker mu sodelovanja z nacisti niso mogli po obtožnici dokazati, so ga obsodili samo zaradi vodstva fašističnega pokreta.

AVSTRIJA

Dne 6. maja so se pričela na Dunaju v palači delavske zveze posvetovanja, ki se bavijo predvsem s prehranjevalnim stanjem. Za časa teh posvetovanj se je sestal ministrski svet, ki je istotako obravnaval pereče prehranjevalno stanje.

Kakor je sporočila tiskovna služba avstrijske strokovne zveze, se je načelstvo strokovnih združenj podalo k posvetovanjem z vlado, da bi zahtevalo popolno izdajo živil, ki so bila že oklicana. Zveza strokovnih združenj je povdarila, da je treba opustiti vsako samovoljno delovanje ter je še posebej izjavila, da ona ni izdala nobenih navodil za splošno stavko. Svetovalci obratov pa morajo slediti le navodilom njihovih združenj. Ljudje, ki zlorablajo ime avstrijske strokovne zveze za razne podvige, se bodo morali zagovarjati.

Socialistična in ljudska stranka sta po izgreduh v ponedeljek objavili pozive. V razglasu socialistične stranke so vse stranke in članice pozvali, da počakajo nadaljnjih sklepov in naj nikakor ne sledijo pozivom k stavki.

V razglasu deželnega vodstva avstrijske ljudske stranke se glasi med drugim: »Kdor se prizna k Avstriji in noče ogroziti skorajšnje popolne svobode domovine, bo ostal na delu.«

V vseh obratih, v katerih so bila v ponedeljek izdana gesla za stavko, so se v terek zjutraj že prikazali delavci v tovarniških prostorih. V Steyr, Waagner-Biro in v drugih obratih še niso pričeli z delom, ker hoče delavstvo počakati izida razgovorov med delegati zveze sindikatov in vlado. V drugih obratih so po navodilih zveze sindikatov zopet pričeli z delom.

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

Pododbor pripravljalne komisije mednarodne begunske organizacije (IRO) je preiskal vprašanje preseljenih oseb v Avstriji in repatriacije vseh beguncev v Evropi. Belgija bo verjetno sprejela 20.000 beguncev iz angleških zasedbenih področij, od katerih bo en del lahko dobil belgijsko državljanstvo. Velika Britanija je pripravljena, da dovoli 15.000 osebam prihod v Veliko Britanijo. Francija bo prevzela 50.000 preseljeni hoseb, katere že zbirajo v francoskem pasu.

ITALIJA

Kakor poroča rimski dopisnik »Times-a«, vedno bolj tihotapijo žito, oljčno olje in živino iz Italije v sosedne države. Doslej so karabinjerji zaprli 21 glavnih krivcev.

V glavnem so to odpuščeni poljski vojniki, Francozi in Slovani ter italijanski posredovalci. Italijani so kupovali žito po 10.000 do 12.000 lir za stot in ga prodajali inozemskim agentom po dvojni ceni. Pokradli so britanske vojaške avtomobile, katere so vozili možje v zavezniških vojaških krogih s ponarejenimi izkaznicami. Avtomobili so bili v spremstvu mož, ki so nosili kroj zavezniške vojaške policije. Žito so pretovorili na samotnih točkah jadranske obale na ladje za Jugoslavijo, pri čemer so inozemski agenti plačali robo na licu mesta. Druge pošiljke so šle preko Mont Cenis-a v Francijo. Po dosedanjih preiskavah so baje samo iz treh pokrajn pretihotapili iz Italije 6000 ton žita.

V Milanu so bile demonstracije slepcev, ki so zahtevali, da jim zopet dajo pravice, katere so kot slepci imeli in so jim jih odvzeli. Predali so tudi tozadevno resolucijo prefektu policije in županu.

NEMCIJA

5. maja so pričela v Parizu pogajanja za sklenitev trgovske pogodbe med Francijo in anglo-ameriškim zasedbenim področjem Nemčije. Podobno pogodbo namestijo skleniti tudi s sovjetskimi zasedbenim področjem. Tozadevna pogajanja sicer še niso pripravili. Nadaljnjo pogodbo namestijo skleniti tudi s francoskim področjem. Te pogodbe naj bi dopolnile dosedanje že obstoječe trgovske pogodbe, katere je sklenilo francosko področje Nemčije z Italijo, Belgijo, Luksemburško, Holandsko, Dansko in Češkoslovaško in anglo-ameriško področje z Belgijo in Holandsko ter sovjetsko področje s Švedsko.

Drobne novice

Beograd. — Predsednik vlade federativne ljudske republike Jugoslavije maršal Tito je sprejel zastopnike koroških Slovincov Šimena Martinjaka, Majdo Poglič, Toneta Slugo in Pavla Zimo, ki so se udeležili proslave 1. maja v Beogradu. Maršal Tito se je dalj časa pogovarjal s člani odposlanstva, ki so mu ob tej priliki izročili darila koroških Slovincov, med ostalim tudi zibelko s slovensko grudo in cvetkami iz Koroške.

*

Ameriški zunanji minister Marshall je imenoval znanega bančnika Joseph M. Bodge-ja iz Detroita za posebnega pooblaščenca Združenih držav za zavezniško komisijo, ki bo 12. maja pričela na Dunaju s posvetovanji za rešitev še nerešenih vprašanj avstrijske pogodbe.

*

Italijanski narodno-osvobodilni odbor Istre je poslal ameriškemu senatu poslanico, v kateri se sklicuje na demokratična načela Združenih držav in prosi za zaščito narodnostnih, političnih, državljanskih in človečanskih pravic prebivalstva cone »B« Julijske Krajine, katero so priključili k Jugoslaviji. V poslanici nadalje zahtevajo revizijo teritorialnih določb italijanske mirovne pogodbe.

*

Jugoslovanski vojni zločinec Ante Pavelić naj bi po poročilih italijanskega socialističnega lista »Avanti« bil na poti v Argentino. Potuje pod napačnim imenom pater Gomez.

(Nadaljevanje s 1. strani.)

predlagali, ne gre tako daleč, da dejansko dobijo v svoje roke gospodarsko nadzorstvo cele zemlje.

Odvisno pa je sedaj od komisije namestnikov zunanjih ministrov, da-li bodo našli pot za ublažitev dvomov glede povodov, katere imajo Rusi glede svojih zaveznikov. Čas bi bil, da objavi vsaka sila spisek onih tvrdk, katere smatra za nemško lastnino.

Ali bodo Rusi pripravljeni, da sodelujejo na Dunaju?

Brez obrekovanja

Kot odgovorni urednik »Koroške kronike« od začetka njenega izhajanja julija 1945 smatram za svojo dolžnost, da na obrekovanja, katera je natisnil »Slovenski vestnik« v svoji številki od 1. maja 1947 proti »Koroški kroniki« in mojim sodelavcem, nekaj pripomnim.

Če bi se med njimi dejansko nahajali vojni zločinci, potem naj zahtevajo pristojne oblasti dotične zavezniške vlade njihovo izročitev. Noben pošten človek ne bo zagovarjal ali zaposlil vojnih zločincev, samo mora biti popreje nesporno ugotovljeno, da so res vojni zločinci in ne ubogi ljudje, ki ne odgovarjajo niti za list ali njegovo usmerjenost, niti se ne morejo braniti pred takim napadom. Prepričan sem, da se nihče ne bi spotikal nad temi ljudmi, če ne bi bili zaposleni ravno pri »Koroški kroniki«. Tako pa vsakogar avtomatično ožigosajo za »vojnega zločince«, samo, ker hočejo spraviti list in slednjič tudi britansko zasedbeno oblast pri slovenskem prebivalstvu ob zaupanje.

Lahko vam zagotovimo, da resničnega vojnega zločincev z okrvavljenimi rokami ne bi pustili niti 24 ur na svobodi. kaj šele, da bi ga namestili in branili. Kar se tiče miselnosti, smatramo za osnovno načelo demokracije, da pustimo vsakemu človeku njegovo prepričanje in mislim, če je celo maršal Tito proglasil širokogrudno amnestijo za begunce, ki nimajo krvavih zločinov na vesti, da bi bilo edino pravilno, ako bi »Slovenski vestnik« kot glasilo Osvobodilne fronte, to amnestijo podprl in ji ne nasprotoval.

Da so gotovo število resničnih vojnih zločincev že izročili in da jih bo brez dvoma doletela pravična kazen, kakor n. pr. Gauleiter Rainer-ja, vemo mi in tudi vsi drugi. Za človeka, ki ima le malo poštenja v sebi, je pa nečastno, da obrekuje druge ljudi kot vojne zločince, samo ker si obeta političen dobiček. Ravno tako, kakor žigosajo vsakega pri »Koroški kroniki« za vojnega zločince, proglasijo vsakega v svojih vrstah istočasno za junaškega partizanskega borca. Na Koroškem in drugje je dosti partizanov, ki so res tvegali življenje v boju za svobodo in ki upravičeno uživajo spoštovanje in priznanje vsega demokratičnega sveta. So pa tudi ljudje, ki mnogo govorijo o borbah v gozdovih, katerih delovanje med vojno pa je bilo vse preje kakor pa borbenega značaja.

Če neuk človek prebere vse, kar je »Slovenski vestnik« napisal, bo prišel do prepričanja, da je »Koroška kronika« kriva, da so na Koroškem dvojezične šole, da še ni popravljena vsa škoda izseljencem, da zadrage še ne delajo v popolnem redu itd., itd.: morda tudi, da morajo voziti avtomobili po desni in ne po levi strani. Naj pripomnimo le to, da smo v našem listu že leta 1945 objavili dopis, v katerem je nekdo zahteval za Slovence na Koroškem srednjo šolo in da sta pri sestavi sedanjega šolskega zakona sodelovala dr. Tschler in dr. Mirt Zwitter. Precej besede sta imela pri tem tudi ravnatelj Legat in učitelj Jenko.

Verjetno »Slovenskemu vestniku« ne gre v račun, da je v založbi »Koroške kronike« izšla prva slovenska knjiga po zadnji vojni. Morda jim je odveč tudi naš koledar ali celo božične in velikonočne razglednice. Takih stvari bi lahko našteali še več.

»Slovenski vestnik«, ki je izhajal dvakrat tedensko, ima gotovo toliko papirja, da bi se lahko poslužil svoje avtorske pravice in bi Cankarja ponatisnil. S tem bi gotovo mnogo pripomogel k dvigu slovenske kulture na Koroškem. Da pa je bil, je in bo ostal »Križ na gori« prva slovenska knjiga, izdana po končani vojni na Koroškem, tega nihče in nič ne bo izpremenilo.

O partizanih je »Koroška kronika« veliko pisala, le da ni njihove borbe izrabljala v zgolj strankarsko-politične namene, ker je preveč cenila njihov idealizem in njihove žrtve.

O priključitvi k Jugoslaviji res nismo pisali in smo to tudi že v naprej povedali. Nismo list, ki bi zastopal kakršno koli strujo, temveč je naš namen, da pomagamo Slovincem tam, kjer jim drugi ne. Obenem smo tudi mnenja, da nismo pristojni organ za določevanje meja.

Sedaj se bodo pri »Slovenskem vestniku« pač marljivo spravili na delo, da bodo vsakomur od nas dokazali število umorov žena, otrok in ujetih partizanov, kakršna je pač važnost tega ali onega mojih sodelavcev. Verjetno bodo potem — kakor tokrat — njihovi članki doprinesli k temu, da nam bodo pošteni koroški Slovinci, ki nočejo imeti z obrekovalci nobene opravke, izrazili svojo naklonjenost in zvišali naklado našega lista.

Gerald R. Sharp

Ustoličenje koroških vojvod

Ponatisk iz »Slovenskega naroda«

Saj pa bi tudi ne imela stvarnega smisla, ker v kratkem času obreda se pač ne bi moglo kaj pridati nakositi, vrhu tega pa se je včasih vršilo ustoličenje tudi v dobi, ko ni bilo košnje.

Istotako ni nikjer zajamčeno, da so imeli Ravberji pravico pleniti po celi deželi med ceremonijo. Najbrž je pravljici dalo povod ime »Rauber«.

KMET — VOJVODA

Najzagonetnejša oseba je za zgodovinarje kmet, ki je imel pravico ustoličiti deželnega vladarja. Tako predpravico je imela neka rodbina, ki se o njej zanesljivo ne ve, kako se je pisala. Po svoji lastnosti so dobili uradno ime »Herzog«, tudi »Edlinger«, a nekje se imenuje njihov priimek Schater, a to v poznejši dobi. Znano je le, da sta bili last privilegirane rodbine hubi Pokrče (Poggersdorf) in Blažja ves (Blasendorf), ki sta obe blizu Gospe Svete. Še leta 1769. je prosil za obnovo privilegija Gašpar »Hürzog zu Pokersdorf«, ki se je opravičeval, da zato ni mogel pravočasno izkazati svojega privilegija, ker ni več branja (»dass ich als ein einfältiger bauer und der ich nichts lessen kann«). Potemtakem so ti kmečki vojvode imeli le slavno ime, kakor dandanes marsikateri obubožani nemški plemič, a za denar jim je navadno trda predla. »Vojvoda« Klement je prosil leta 1597. nadvojvodo Ferdinanda za miloščino ter se v pismu skliceval »weillen ich mich an dem schmallem gueten khumerlich betrage.« Da so bila taka pisma pisana nemško, to še ne dokazuje, da so se morda kmečki »vojvode« ponemčili, temveč jim je pisma sestavljal kak uradnik, ker sami navadno niso znali pisati. Celo dr. Puntchart priznava, da so bili to pravi slovenski kmetje, ki navadno niso znali nemško, ker je sploh ves kraj okoli Gospe Svete pred dobrimi 50 leti bil še skoraj popolnoma slovenski. Tudi poznejši vojvodski kmetje so prosili, naj se jim dovoli miloščina namesto živali, ki bi jih morali dobiti pri ustoličenju. Najstarejše tako pismo je ohranjeno iz ustoličenja nadvojvode Ernesta leta 1414. Pozneje se ustoličenje ni več vršilo po starem običaju na Gosposvetskem polju, zato tudi kmet ni več posređoval, vendar je prišel vselej zraven s pismeno ali ustno prošnjo, naj se mu potrdijo stare pravice. Te pravice so se jim celo razširile, da so smeli uvažati štiri sode italijanskega vina mitnine in carine prosto. Zadnje potrdilo starih privilegijev je dal cesar Franc II. kmetu Jožefu Edlingerju leta 1801. Istega leta pa je vojvodski kmet prišel na nič, da je bil primoran tudi svojo drugo hubo Blažjo vas prodati. Pokrško hubo je prodal že leta 1751. S tem so izginile predprave glede davčne prostosti. Vendar je Jožefov sin še leta 1823. prosil za obnovo privilegija, da bi smel prosto uvažati vino, kar so mu tudi potrdili.

Vojvodski kmetje so bili med svobodnimi stanovi, zategadelj niso bili podrejeni deželnim, mestnim ali tržnim sodiščem, temveč le deželnemu poglavarstvu. Ime-

novali so se tudi vazale deželnih knezov. Kot deželni dostojanstveniki so uživali izredno čast, da so bili vabljeni k dvornim obedom. V ostalem pa se niso razločevali od drugih kmetov ne po izbrazbi, ne po premoženju. Zadnji vojvodski kmet Jožef Edlinger je imel hišico v Celovcu ter je umrl leta 1823. Pri pogrebu se je pokazal značaj tega zgodovinskega kmečkega dostojanstvenika. Pri mestnih vratih so truplo prevzeli kmetje ter s tem pokazali, da se zavedajo, da pokopljejo zadnji spomin na nekdanjo slavno svojo preteklost. Hubo Blažjo ves je kupil dr. Rabič. Ime posestvu je še ostalo ter se imenuje splošno »Herzoghof«, toda na njem in okoli njega je že vse nemško.

Sicer pa niso bili kmečki plemiči edino na Koroškem, tudi na Štajerskem (teharški plemiči) in na Kranjskem (pri Zagorju). Ti plemiči so tvorili zadnji preostanek iz staroslovenskega svobodnega kmečkega stanu.

POSAMEZNA USTOLICENJA

Kakor smo videli na drugem mestu, so si gorotanski Slovenci že Karata (Gorazda) in Hotimirja sami izvolili za kneza ter ju slovesno (solemniter) ustoličili. Najbrž se je že takrat vršilo ustoličenje na način, ki so ga opisali kronisti šele pri poznejših vladarjih. Zgodovinskih dokazov za to pa nimamo. Vsekakor se je ustoličenje uvedlo med 6. in 9. stoletjem. Prvo slovesno ustoličenje po staroslavnem obredu je omenjeno leta 1161., ko je postal koroški vojvoda Španhajmar Herman. Prihodnje ustoličenje je bilo vojvoda Bernharda iz istega rodu (1202. — 1256.) Omenja ga vetrinjski opat Janez (sollempniter sustulerunt.) Tudi češki kralj Otakar II., ki je imel Koroško od leta 1269. — 1276., se je baje dal na tak način ustoličiti, saj Unrest in Megiser to trdit. Manjhard Tirolski je bil slovesno ustoličen 1. septembra 1286. (secundum consuetudinem a priscis temporibus observatam). Glede Manjhardovih treh sinov Otona, Ludvika in Henrika kronisti niso edini, ali so bili vsi trije ustoličeni, ali samo Henrik, ko je postal samostojen vladar. — Prihodnje ustoličenje je bilo 2. julija 1335, ko je prevzel vladu Oton Veseli, prvi vojvoda Habsburški. Njegovemu dvoru (Nemcem) se je zdel običaj surov in smešen. — Albreht II. Hromi se je dal ustoličiti šele leta 1342., ko se je začel bati, da mu mejni grof Brandenburški, ki je imel za ženo Marjeto Koroško, prevzame deželo. Obredi pa niso bili popolni, ker se je bilo treba ozirati na vladarjevo telesno napako. Njegov naslednik Rudolf IV. Ustanovnik je bil slovesno ustoličen leta 1360. Nanj se baje nanaša dvoumni napis na vojvodskem prestolu »Rudolphus Dux«. O njegovih bratih Albrehtu III. in Leopoldu III., ki sta mu sledila leta 1365., ni zgodovinskih dokazov, ali sta bila ustoličena na staroslavni način. Leopoldova sinova Viljem in Leopold IV. nista bila slovesno ustoličena, temveč je vojvoda Viljem sprejel zase in za svoja mladoletna brata leta

1396. vladu nad Koroško v Št. Vidu, zato pa je izdal pismeno izjavo, da se s tem staroslavni običaj ni opustil (daz das denegenanten rittern knechten und landleuten von desselben siezens wegen auf dem stul bei Zol an iren rechten sol furhazzer von allen unsern nachkommen kainen schaden bringen ane geverd). — Pač pa je bil zopet ustoličen po stari šegi vojvoda Ernest Železni 18. marca 1414. (Kak pomen je tedaj imel privilegij kosca?) To ustoličenje sta opisala Unrest in Megiser. Vojvoda Ernest je baš zaradi tega bil ljudstvu zelo priljubljen, ker je oživil stare običaje; bil pa je tudi zadnji vladar, ki je sedel na knežjem kamnu.

Ko je postal leta 1440. rimski kralj Friderik III., je prišel leta 1443. v Št. Vid. Takoj so se zbrali vsi stanovi v mestu in le na opetovane prošnje so mu prizanesli, da se mu ni bilo treba dati ustoličiti na knežjem kamnu. Megiser piše: »durch fleissige bitt umb königlicher würdigkeit willen« so mu opustili sedenje na kamnitem stolu. Izdati pa je moral stanovom pismo, da vsled tega v bodoče ne bodo prikrajšani na svojih pravicah in svoboščinah. — Njegov naslednik cesar Maksimilijan I. je imel dobro voljo se ustoličiti po staroslavni šegi ter je to svojo voljo sporočil v dveh pismih koroškim deželnim stanovom. Naročil je celo svojemu oskrbniku na Koroškem, naj postavi v ta namen stol (?). Maksimilijan je želel obnoviti stare običaje, ker je bil prijatelj ljudskih šeg in starin sploh, kakor piše o njem Megiser. Vendar do ustoličenja ni prišlo, ker je imel cesar preveč poslov na Ogrskem in v Lombardiji. V njegovem imenu sta prisegla deželnim stanovom mejni grof Kristof Badenski in grof Eitel-Friderik.

Tudi Karel V. in njegov brat Ferdinand nista prišla k ustoličenju, temveč sta določila v ta namen svoje komisarje. Vendar sta oba vladarja deželnim stanovom pismeno obljubila, da se jim ohranijo vsi privilegiji glede posledic ustoličenja. V takem pismu pravi Ferdinand z dne 14. januarja 1551., da so mu deželni stanovi prizanesli s sedenjem na knežjem stolu in priseganjem »durch unser königlich würdigkaiten willen und auch von unserer fleissigen bitte wegen, dagegen wir jhnen mit unsern königlichen worten gelobt haben, sie bey solchen jhren gnaden und freyheiten zu halten und bleiben zu lassen.«

Ferdinadov sin Karel je bil ustoličen leta 1564. le na vojvodskem prestolu na Gosposvetskem polju. Poprej so se vršila več dni pogajanja z deželnimi stanovi, ki so hvalili stare običaje kot posebno slavne ter dokazovali, da sedenje na vojvodskem prestolu vladarja ne poniža, temveč še poviša. Sklicevali so se na veliko starost teh običajev, češ da so bili na ta način ustoličeni vsi vladarji, bodisi kristjani ali pagani. Končno se je dosegel kompromis, da so stanovi odpustili vladarju ceremonije na knežjem kamnu, toda ustoličenje se vendar mora vršiti pri vojvodskem prestolu na Gosposvetskem polju, češ, »sy kunten und wusten je davon nit zu

weichen... dan sy wüsten ein solches gegen ihren nohkhomben nit zu verandtantworten«. — Ustoličenje se je vršilo 17. aprila 1564. Po slovesni maši v gosposvetskem cerkvi je sedel novi vojvoda na vzhodnem sedežu vojvodskega prestola, ki je bil pokrit z zlatom pretkanim suknom. Ceremonije so bile zelo pomanjkljive. Nadvojvoda je prisegel le deželnim stanovom »bey allen jhren gnaden und freyhaiten inhait jrer handvesten, landesrechten, altem herkommen und guten gewonhaiten, wie dann das von alter mit rech herkommen ist zu halten und zu handhaben.« Stanovi so mu prisegli zvestobo, a vprašati so ga celo pozabili po krščanski veri. Obenem jim je dal vladar reverz, da se morajo stari običaji ohraniti. — Na enak način je bil ustoličen njegov sin, poznejši cesar Ferdinand II. leta 1597. Nadvojvoda je prisegel stoje in gologlav. To ustoličenje je bilo zadnje, pri katerem je koroški vojvoda delil na vojvodskem prestolu najeme. — Njegova naslednika sta se dala zastopati, a leta 1651. je bilo sploh tudi zadnje, da se je ustoličenje vršilo po zastopnikih Ferdinanda IV. Leopold I. je bil leta 1660., Karel VI. pa leta 1728. ustoličen v celovski deželni hiši.

PRAVNI IN PRAKTIČNI POMEN USTOLICENJA

Obredi ustoličenja so imeli pred vsem kmečki značaj. Iz njih je razvidno, da je vojvodska oblast v Gorotanu pripadala kmetu, ki jo je pred vsemi stanovni slovesno izročil vojvodu. Koroški vojvoda je bil potemtakem kmečki vojvoda. O tem pričajo v prvi vrsti poljedelske živali, ki ju je prvotno imel deželni knez, pozneje pa ju je izročil kmetu. Kmečki značaj dokazuje kmečka oprava na vojvodu, končno pa tudi to, da je vojvoda pil vodo iz kmečkega klobuka. Sploh je pri celi ceremoniji bilo v ospredju kmečko prebivalstvo. Obredi sami na sebi so bili pravna uredba, ki pa je seveda s časom izgubila svoj prvotni pomen. Vendar je bil narod tako prešinjjen pravega čuta, da ni smatral ustoličenja za naklonjenost ali milost, temveč je deželnega kneza lahko prisilil, da se je podvrgele staremu ustavnemu pravu. Še Unrest piše, da je bil vojvoda dolžan, se dati ustoličiti po starodavnem običaju (»das noch ein yeder hertzog von Kerndt schuldig ist, ze thun«). Deželni stanovi so to svojo pravico dolgo trdovratno branili ter so poznejši vladarji, ki se niso hoteli dati ustoličiti, morali prositi deželne stanove za oprostitev.

Seveda so imeli končno le deželni stanovi koristi od ustoličenja — poleg »vojvodskega« kmeta.

Obredi so imeli dalje demokratični značaj. Vojvoda je moral priti v skromni kmečki obleki ter dovoliti, da ga je nastavil za vladarja navaden mož naroda, ki ni niti govoril njegovega jezika, temveč jezik večine prebivalstva. Kmet je izročil vojvodu pravo in vladu ter mu podelil deželo takorekoč v najem. Ves čas med ceremonijo se je vedel kmet napram knezu kot višja oblast, kot lastnik dežele. Kot zastopnik celokupnega naroda ni bil kmet dolžan izkazovati knezu časti ali posebne spoštljivosti. Malomarno sedeč na kamnu s prekri-

(Nadaljevanje na 7. strani.)

Iz našega slovstva

7.

Nekak predstavnik slovstvenikov, ki so izšli iz protiredovniške skupine je bil kaplan Jurij Japelj (1744 — 1807), ki je bil med svojimi službenimi leti tudi šolski nadzornik v Celovcu, tik pred smrtjo pa je bil imenovan za tržaškega škofa. Japelj je bil zelo učen in sposoben in je obvladal mnogo tujih jezikov. Najpomembnejše Japeljevo delo je bilo »Svetu pismu noviga Testamenta« (1784). Z dobro zvezo svoje gorenjske in Dalmatinove dolenske pripravi dosledno pisavo glede uporabe »o« in »e« ter tako postavil temelj sedanjemu pismenemu jeziku. Izredno bogata je bila Japeljeva rokopisna zapuščina, med njo najvažnejša »Slawische Sprachlere«, v kateri se je naslonil na jezik protestantskih piscev. Mnogo tujk je nadomestil z izvirnimi slovenskimi besedami in je z njo hotel zboljšati slovenski pravopis.

Prva akademija delavnih iz konca 17. stoletja je živovarila kakih trideset let. Slovensko slovstvo ni imelo od nje kakih posebnih koristi. Ko se je 1781. leta zbudila k novemu življenju, je postala stvar drugačna. Po novih pravilih so lahko postali njeni člani tisti, ki navedeno poznajo domači jezik, ki negujejo pesništvo in govornišvo in ki preučujejo domačo zgodovino. Uspeli so pa akademija vključiti temu ni dosegla prav posebnih. Večjo vrednost je imel krožek, ki ga je zbral okoli sebe Žiga Zois (1747 — 1819), ki je za našo književnost prav posebnega pomena.

*

Baron Žiga Zois je bil strokovnjak v naravoslovju, razen tega je brezhibno obvladal tudi italijansko in francosko slovstvo. Popolnoma je obvladal tudi cirilico in glagolico.

Na svojem domu je zbral okoli sebe ljudi, ki so bili navdušeni in sposobni za znastveno delo. Najvažnejši med njimi so bili: Japelj, Kumerdej, Linhart, Vodnik in Kopitar.

Največjo Zoisovo željo je izpolnil Blaž Kumerdej (učitelj 17 — 1805), ki je sestavil slovnico, čeprav ni nikdar izšla. Tudi slovar, ki ga je Kumerdej sestavljal, je ostal v rokopisu.

*

Izredno sposoben in najdelavnejši ud Zoisovega krožka je bil na prvi dramatik Anton Tomaž Linhart (1756 — 1795). Linhart je bil spočetka nemško usmerjen. Kot razgledan dunajski študent je po Shakespearejevem zgledu napisal tragedijo »Miss Jenny Love«. Knjižica je izšla leta 1780. Leta 1781. je izdal v Ljubljani zbirko »Blumen aus Krain«.

Pod Zoisovim vplivom je postal Linhart navdušen narodnjak. Pokupil in sežgal je obe svoji nemški knjigi in se lotil novega dela. V letih 1788 in 1791 sta izšla dva zvezka slovenske zgodovine, ki sta obsegala narodno zgodovino od začetka do prihoda Frankov.

Leta 1789 so predvajali v ljubljanskem narodnem gledališču »Županovo Micko«, ki je leta 1790 izšla tudi v knjigi. To igro je Linhart priredil po igri dunajskega dramatika Josefa Richterja (»Die Feldmuehle«). Še zanimivejšo dramsko delo Linharta pa je »Veseli dan ali Matiček se ženi« (1790), ki jo je priredil po neki francoski komediji. Vse dogodke igre je mojstersko prenesel na slovenska tla in dal v delo mnogo svojega duha. Linhartov »Veseli dan« so uprizarjali zlasti po letu 1848., a je še tudi danes priljubljena igra.

*

Pohlino, Gutsmanu in Linhartu se je v dobi narodnega preporoda pridružil tudi naš prvi pesnik Valentin Vodnik (1758 — 1819).

Valentin Vodnik se je rodil 3. februarja 1758 v Zgornji Šiški pri Ljubljani. Že v zgodnji mladosti se je razlikoval od svojih sovrstnikov po izredni nadarjenosti. Njegov bratranec, frančiškanski redovnik, ga je vzel k sebi in mu tako omogočil študij. Po dovršeni gimnaziji je vstopil v frančiškanski samostan, kjer se je lotil učenja slovenščine in pričel pesnikovati. Ko je postal kaplan v Koprivnici na Gorenjskem, se je seznanil tudi s Zoisom. V tem času je nastala cela vrsta le-

pih lirskih pesmi iz katerih veje povezanost pesnika z zemljo in narodom. Jezik je preprost in podajanje naravno.

V pesmi, ki je takrat izšla, pravi:

»Nedolžnost, jasno veselje,
zdravje, nezamamljene želje
prebivajo v koči doma,
ki mesto jih malo pozna.«

Njegov jezik je prav lahko razumljiv. Z njim je hotel povzdigniti preprosto slovenščino.

Vodnik je imel vsestransko zanimanje. Na svojih potovanjih je iskal redke kristale, predvsem pa miru in tiho. Tu ga ni nihče motil in je bil sam s svojim Stvarnikom. Neštete misli so ga navdajale, vsakdanje a tudi vzvišene.

Baron Zois ga je pridobil za izdajanje slovenske prate. »Velika pratika«, kot ji je dal naslov, je izšla za leto 1795, 1796 in 1797. Izdajati je začel tudi prvi slovenski časopis »Ljubljanske novice« (1797 do srede 1800).

Leta 1796. je bil premeščen v Ljubljano, kjer se je posvetil slovstvenemu delu. Leta 1804. je bil odvezan redovniških obljub, da je imel tako še več časa in prilike za svoje delo. Postal je profesor poetike, pozneje pa je bil strokovni učitelj za zgodovino, zemljepis in italijanščino. Kot tak je sodeloval pri prevodu Sv pisma. Leta 1806 je zbral svoje pesmi iz »Velike Prate« in »Ljubljanskih Novic«, pridejal še nekaj novih in jih izdal v zbirki »Pesme za pokašino«.

V času francoske zasedbe je postal ravnatelj gimnazije in nadzornik ljudskih šol v Ljubljani. Takrat je napisal pet slovenskih šolskih knjig, med njimi tudi slovensko slovnico. Iz hvaležnosti, da so dali slovenščini pravice v šoli in uradih, je zapel na čast Francozom »Ilirijo oživljeno«, ki je še danes znana. Nameraval je izdati tudi nemško-slovensko-latinski slovar, v katerem je zbral nad 30.000 besed. Zaradi Napoleonove vojske to delo ni izšlo. Po padcu Napoleona je bil upokojen.

(Dalje prihodnjič.)

Diasana poljana

Limbarski:

PREIZKUŠENA NEVESTA

Gomilarjev Janko je prišel do meje svoje mladosti, katero je bilo treba prestopiti in načeti drugo polovico življenja. Hotel se je oženiti, zakaj mati se je bila postarala in obširno posestvo je zahtevalo mlado gospodinjo. Očeta pa tako že ni bilo več med živimi.

Mati mu je izbrala nevesto ter mu venomer pripovedovala, da je edino le Ovinkarjeva Anica ustvarjena za njeno naslednico. »Pridna, poštena in bogata«, mu je naštevala njene vrline. »Ovinkarjevi so povsod na dobrem glasu in vsa okolica jih spoštuje.«

Janku je bilo vse to znano in je moral materi le pritrditi. Vendar pa Anica le ni bila po njegovem okusu. Dota bi mu bila naposled še ugajala, o dekletu pa je imel svoje posebno mnenje. Vse preveč ošabna se mu je videla in čez mero domišljava. To so mu potrdili tudi drugi, ki so vedeli, da je Ovinkarju več za Gomilarjevo kmetijo kot pa za Janka samega. Tisti, ki mu je to zaupal, ga je spodbujal: »Fant, le dobro premisli, zakaj po toči zvoniti je prepozno.«

Prikimal je v potrdilo in misel se mu je ustavila na robu domače vasi. Pri Krajniku se je reklo prijazni hišici, ki je stala ob poti kakor deklica, praznično nasmehljana. Kadar je šel tam mimo, vselej je postal in občudoval na oknih bujno cvetje, kakršnega ni bilo videti nikjer v okolici. In med cvetjem se mu je večkrat prikazal obrazek, v katerem so bile izražene bele lilije in rdeče vrtnice. Krajnikov Minko je v polnem pomenu veljala pesmica:

»Je bela kot snežec in rdeča kot kri,
kot zvezdica gleda, na smeh se drži.«

Včasih se mu je njeno obličje plaho umaknilo. Brž pa ko jo je nagovoril, je razmaknila cvetje ali pa pritekla iz hiše — seveda samo za nekaj hipov. Hitro kakor je prišla, tako je zopet našla izgovor in odšla po opravkih. Nobena še tako vabljava beseda je ni mogla zadržati.

Nekam prazno mu je bilo pri srcu vselej, ko mu je izginila izpred obličja. Njegove misli so ostale pri njej, ter se niso dale več ločiti. Daleč se mu je umaknila tista prevzeta Anica, kadar ga je spremljala Minka, tiha in ponižna kakor vijolica. Čim bolj ju je primerjal, tem večja razdalja in nasprotje je vstajalo med njima. Čutil je, kako ga nekaj s silo odvaža od Anice in približuje Minko.

Tako se je bil natišem že odločil, samo premisliti je bilo še treba, kako bi izpeljal, da bi mu mati preveč ne zamerila. Vedel je, kako je na Anico navezana in kako bi zaničevala Minko, če bi ji odkril svoje načrte. Zaradi dote seveda, katero ji Krajnik ne more dati, ker ima številno družino in se na mali kmetiji komaj preživlja. Pa kaj je naposled denar drugega kakor pa mrtva kovina. Dota se »zafnota«, (porabi), žena pa ostane. Tako so rekli stari možje, ki se niso ženili pri denarju.

Janko ni čutil potrebe, da bi se oziral po bogastvu. Kmetija je bila brez dolga in gospodarstvo najlepše urejeno. Nekaj malega bo treba še izboljšati, zato pa ima lepo zaraščen gozd in poln hlev živine. Minka bi ga osrečila s svojimi pridnimi rokami in njeno plemenito srce presega vse zaklade.

Ob takem razmišljanju mu je stopila Anica daleč v ozadje. Samo mater je bilo treba še pripraviti, pa bi bila zadeva srečno končana. Tukaj pa je zaslutil ovire, zakaj mati je bila trmasta in se ni rada uklonila. Da bi se ji postavil po robu — ne, tega ni hotel, ker se je bal zamere in neprijetnih posledic.

Nekoč ji je bil že namignil, da mu Anica ne ugaja. Omenil je nekatere njene napake, katere mu je znala zgovorno olepšati in spremeniti. Seveda ji je rahlo ugovarjal, zalegla pa ni nobena beseda. Naposled je ujezilo — zaslutila je v ozadju neko drugo osebo. »Če bi jo poznala — zapeljivo, bi ji strla glavo kakor kači!« je maščevalno zapretila.

Janko je tajil in prosil, naj nikogar ne obsoja. Povedal je le svoje mnenje; vse, kar je rekel, je prišlo iz njegovega lastnega nagiba. — Tako je dejal, da je pomiril mater, natišem pa je že vedel, kako se bo zasukal.

Tisti večer je bila sobota, zato je šel zvečer kmalu počivat. Z njim so šle tudi njegove misli, da jih predela v načrte in prespi, drugi dan pa uresniči. Zadovoljno si je pomel roke in legel v zavesti, da bo imel uspehe. Preden je zaspal, je ponovno pretehtal svoje sklepe in videl, da so prav dobro zasnovani. Samemu sebi se je čudil, da mu je prišlo kaj takega na misel.

Prebudil se je v nekem posebnem zadovoljstvu. Nekaj ga je pohvalilo ter mu reklo, da je zadeva dobro zamišljena in lah-

ko izvedljiva. Hitro se je oblekel in šel v cerkev kakor po navadi vsako nedeljo. Na poti sta se sestala z Jerajevim Lojzeto n. oba sta bila skoro enake starosti, pa tudi najboljša prijatelja.

»No, kam pa popoldne?« ga je vprašal Lojze.

»K Ovinkarju, saj veš,« je odvrnil Janko. »Na kozarček tistega, ki ga je ta teden nastavil.«

»Prav.« Lojze se je porogljivo namuznil. »Gre menda tudi za Anico... Nevesta, kajne?«

»Bomo videli. Na ta način si ga bom danes pošteno privoščil.«

»Torej si se le odločil?« Tudi Lojze je bil med onimi, ki so Janka opozarjali, naj premisli, preden se bo zavezal pred oltarjem.

Tovariš mu je razodel svoje tajne načrte in zaupal, kako jih namerava izvesti. Nalašč se bo nekoliko opijanal ter se vedel bolj nerodno. Naposled bo omahnil za mizo ter se delal, kot bi hotel zaspati. Prosil je tovariša, naj mu gre na roko. »Ampak tajno naj ostane«, ga je opozoril in prosil, naj mu v potrdilo seže v roko.

Limbarski:

DESETI BRATEC

(Dogodbica)

Grčarja ni obdarila priroda s časnimi dobrinami; dala mu je edinole bomo gorsko kočo in komaj toliko zemljišča, da je mogel rediti kravico, nekaj ovac in pa kakega prašička.

Tembolj pa mu je bila naklonjena družinska sreča. Osem otrok je že žgolelo okrog njega, najmlajši je ležal še v zibki in še ni dopolnil leta. Pa se mu je že zopet bližala štrkloja s svojim posetom.

»Bog jih je dal, kaj hočem«, se je med delom sam s seboj pogovarjal, »in bo tudi pomagal, da jih bom preživel.« — Pridno je nabiral po gozdu odpadke za oglje, kar mu je donášalo pičle dohodke.

Nekoga večera se je vrnil iz gozda lačen in utrujen! Na pragu ga je čakala Vogrinika in Grčar je takoj uganil, da gre za novega družinskega člana. »Dečka sem ti prinesla«, ga je obvestila in obenem pokarala, zakaj se je tako dolgo zamudil.

Izgovarjal se je, da se ni nadejal in odložil butaro suhljadi, zakaj Grčar ni prišel nikdar prazen iz gozda. Njegova navedba je bila, da je spotoma še zmiral kaj drugega opravil.

»Čene!« je Vogrinika važno povdarila, »dete pa je jako slabotno in se moraš urno zasukati.«

Grčar je ni razumel in ni vedel, kaj mu hoče povedati.

»H krstu ga ponesi«, mu je povedala naravnost. »Če boš čakal do jutri, tedaj ga ne bo treba nesti v cerkev, marveč na pokopališče.«

Cene se je ustrašil. Da bi otrok umrl brez krsta in izgubil nebesa! Vse življenje bi mu vest očitala krivdo.

Vogrinika ga je priganjala: »Podvizaj se, saj vidiš, da se bo skoro že stemnilo!«

»Tem bolje, tako vsaj ne bodo vsi zijali vame«, je rekel in dostavil ponosno: »Če sem jih ponesel h krstu devet, bom tudi še desetega o pravem času. Otroka pa, če mu je namenjeno, bo že dočakal.«

Posvarila ga je ponovno, naj se ne obira in Cene ji ni več ugovarjal. Molče se je preoblekel, pripravil koš, v katerega je dejal nekaj mehke otave, ter jo pognil z oprano plenico. Tako je nosil Grčar svoje otroke.

V sobi je bila že popolnoma tema, zakaj skozi majhna okenska celo podnevi ni moglo dovolj svetlobe. Otroci so medtem že spaspali. Kakor snopi ob žetvi, tako so ležali po tleh brez blazin in odeje.

Svetilko so pri Grčarju nadomeščale trske, ki jih pa ta večer ni bilo pri roki, pa jih tudi ni bilo časa iskati. Prav počasi in previdno je lezel do zibke, kjer je otipal dete, zavito v plenice. Pograbil je vse skupaj v koš ter ga zadel na rame.

Pot v dolino je peljala skozi gozd ter je bila vsa preraščena z debelimi koreninami. Grčar je vedel za vsako posebej ter ni prišel zlepa s katero v dotiko. Kar curljalo mu je od čela, ko je prispel pred župnišče in potrkal na vrata.

Župnik je slišal trkanje in prišel odpirat. Kar ostrmel je, ko je zagledal pred sabo Grčarja ob pozni uri. »Pa ne, da bi bilo zopet...« se je domislil. »Lani otorej ste bili menda tudi tukaj...«

»Krstit sem vam prinesel«, je odgovoril skupaj na obe vprašanji ter si obrisal mokro čelo,

Tisto popoldne pri Ovinkarju ni bilo toliko pivcev, kolikor so jih pričakovali zaradi nove pijače. Tovariša sta sedla za mizo in naročila liter vina. Ugotovila sta, da je kapljica zares izborna.

Anica je za nameček prinesla potice in velela, naj prigrizneta. Janko je odklonil, češ da prideta pravkar od kosila. »Danes samo pijem«, je dostavil in zvrnil v duško kozarec.

Nato je natočil tovarišu ter mu ukazal, naj do dna izpije. »Čistost je lepa čednost«, je dejal in pogledal Anico.

»Tudi jaz tako mislim«, je odgovorila. »Ne vem, zakaj me tako nekam sumljivo pogleduješ?«

»No, še pogledati bi te ne smel«, jo je zavrnil očitajoče, »Kdaj pa je bila izdana ta prepoved?«

»Nekam čuden si danes«, mu je opomnela. »Poprej nisi tako govoril.«

Janko je iztisnil iz kozarca zadnjo kapljico in porinil pred Anico prazen liter. »Še enega!« je zapovedal in udaril rahlo ob mizo.

Anica je zmajala z glavo in odšla po vino. Tovariša sta si pomežiknila in dregnila z nogami. »Ali si jo videl?« ga je opozoril Janko. »Kako nerada mi je ustregla.«

»Boji se zate«, mu je ponagajal Lojze. »Skrbi jo, da bi ti pijača ne škodovala.«

»Noče, da bi se opijanal,« je popravil Janko in zagriznil košček potice.

»Vidiš, kako te ima rada.« — Lojze je hotel še nekaj dostaviti, pa je pogoltnil besedo, zakaj Anica je bila že med vrati z naročeno pijačo.

»Pa zdaj tako pozno...« Župnika je bilo samo pomilovanje.

»Vogrinika je rekla, da je sila, kar pa ne verjamem...«

»Meta bo že vedela«, je dejal duhovnik. »Meni je pač vseeno, ampak za vas je huda pokora...«

»Vse mora človek sprejeti za dobro«, je dejal, ko sta stopila v vežo. Ozrl se je v krog in krog sebe, kam bi se naslonil.

Župnik mu je odkazal klop, kamor naj odloži svoje breme, nakar je šel po cerkovnika, ki je stanoval zraven župnišča.

Otrok se je pričel v košu premikati in dreti na vse grlo. »Kriči pa že za dva kakor odrasel...« je menil cerkovnik in stopil bliže h košu.

»Meta je trdila, da je jako slaboten, zato sem se požuril, da nam ne uide brez krsta...«

»Kaj, že deseti?« je zategnil cerkovnik in ugotovil, brž ko je odgrnil plenico, da se je Meta to pot temeljito zmotila. »Otrok je krepko razvit, kar spričuje že njegovo kričanje...«

»Pa tudi obrazek in lase«, je dostavila kuharica, ki je pritekla iz kuhinje in otroka radovedno opazovala.

Pristopil je tudi župnik in vprašal, kdaj se je dete rodilo.

»Nocoj smo ga dobili«, je odgovoril Grčar in naglasil: »Bilo je že pozno proti večeru...«

»Po mojem mnenju je dete staro že najmanj eno leto«, je vedel cerkovnik, ki je bil postaren in izkušen mož ter je držal že marsikateremu novorojencu krstno svečo.

»No, kako pa... Ali ste vsi skupaj smešni...« Grčar je bil že nejevoljen, pa je vendarle stopil h košu in pogledal otroka. Tukaj je bilo svetlo, zakaj na mizi zraven koša je gorela petrolejka.

Cenetu je spremenilo barvo. »Jej, pa res!« se je popraskal za ušesi. »Oh, no, saj pravim...«

»No, kaj praviš?« sta ga gledala kuharica in cerkovnik.

»Ta lanskega sem prinesel...« je priznal pomoto. »Francka, ki je bil rojen lani ob tem času...«

Po veži v župnišču je kar završalo. »Kaj takega pa še ne!« je vzkliknil cerkovnik in kuharica se je sesedla na klop ter se tolkla ob kolena. Celot župnik se ni mogel zdržati smeha.

Grčarja je bilo sram in ni črnil besedice. Zgrabil je koš ter ga vrgel na rame in odšel, ne da se je bil poslovil.

»Moj Bog!« je godrnjal med potjo. »da se je moralo kaj takega pripetiti! Ta ubogi deseti bratec! Morda je že umrl in je moja krivda, če ni mogel v nebesa.«

Na razpotju, tam kjer pot zavije v hribe, sta se srečala z Vogriniko. Zenišče je takoj opazilo, da je Cene vzel »ta lanskega« namesto novorojenčka, ker sta ležala oba v isti zibki. Brž ga je nekoliko zavila, pokrila s predpasnikom in hitela v dolino.

Ko sta se srečala, ga je najprej nekoliko ozmerjala, nakar sta zamenjala »ta lanskega« s »ta desetim« in Cene se je vrnil nazaj ves srečen, da se je pomota poravnala. Deseti bratec je prejel zakrament sv. krsta ter se razvil v krepkega dečka.

»Teče pa kakor olje,« je omenil Janko, ko je nalival kozarec. »No, da bi si take kapljice človek ne privoščil!«

»Saj nisem nič takega rekla,« se je opravičevala in hotela oditi.

»Ostani, sedi!« Janko jo je zgrabil za roko in pritegnil k sebi.

»Pusti me!« se mu je izvila. »Poglej, koliko imam opravila!«

Odšla je dalje k sosednji mizi in gledala nazaj čez ramo. Tovariša sta pila ter se potihot menjala. Liter je bil zopet prazen in Ovinkar, ki je prišel mimo, ga je brez ugovora napolnil.

»Lojze!« Janko se je sklonil ter mu povedal nekaj na ušesa. »Zdaj bova pričela. Prav toliko ga imam, da sem korajžen.«

To je izrekel ter se zleknil za mizo. Lojze se mu je postrežljivo odmaknil.

Ovinkar je takoj zapazil, kaj se je zgodilo. »Ven ga spravi na zrak,« je namignil Lojzetu. »Zunaj mu bo prej odleglo.«

»Naj se nekoliko odpočije,« je odvrnil in dostavil, da se nerad vmešava v tuje zadeve.

Krčmar je zmajal z glavo in šel počasi iz sobe. Nič mu ni ugajalo, ker Lojze ni izpolnil njegove želje.

Janko si je pokrili obraz s klobukom in pričel smrčati, da se je čulo po sobi. »Dre-to vleče,« je omenil nekdo izmed gostov. »Hitro se ga je nalezel.«

»Smrči namesto godbe,« je dejala Polževa Jera. »To bomo še plesali!«

Anica je bila zaposlena pri pivcih, ki so naročali in plačevali. Brž ko je nekoliko utegnula, je pristopila k Lojzetu in prosila, naj ga spravi iz sobe.

»Poprej ga moram zbuditi,« je dejal in potresel tovariša rahlo za nogo.

Janko je prenehal smrčati in zamahnil z obema rokama, kot bi hotel nekoga odpotiti. Nato se je obrnil ter se zavalil pod mizo, kjer je mirno obležal.

»Dober prostor si je izbral,« je rekel Krečmanov Jaka. »Zdaj je na varnem in ne bo več nikamor padel.«

Anico je zbolela vsaka taka opazka. »Ven ga vleci!« je zahtevala od Lojzeta. »Oh, kako jaz pijanca sovražim!«

»Saj je vendar tvoj ženin!« jo je zavrnil Lojze. »Na kako posteljo ga denimo.«

»V hlev ga zategni!« je dejala, ker se ni mogla več premagovati.

»V hlevu je za živino,« je ugovarjal Lojze.

»Pijanec je grši kot živina. Uboga mati, ki ima takega sina! Sicer pa je menda sama tudi taka...«

»Ti ga boš že spremenila,« se je namuznil in dregnil obenem z nogo tovariša, ki je še vedno ležal na tleh za mizo.

»Mu bom že pomagala. Tako bo plesal, kakor bom jaz igrala. Bomo videli!« mu je zapretila in dostavila z gnusom: »Sram me je, da sem njegova nevesta!«

»Saj ni, da bi morala biti,« jo je zavrnil in ponovno dregnil tovariša.

Janko se je počasi dvignil in sedel na klop zraven njega. Nalašč je zehal ter se vedel prav zaspalo. »Plačajva!« je rekel in potisnil bankovec pod kozarec. Nato je vstal ter se namenoma opotekel. Lojze ga je zgrabil za roko.

Anica, ki je stala poprej zraven mize, se je prezirljivo odstranila. Lica so ji bila razpaljena in oči so se ji svetile od togote. Komaj je se premagala, da ga ni robato opsovala.

»Pojdiva!« Janko se je delal, kot bi se mu zapletala beseda. »Pa oprostite, če sem ga nekoliko polomil,« se je poslovil od pivcev, ki so mu zatrjevali, da je taka bolezen nalezljiva in se prime vsakega človeka.

Držec se za pod pazduho, sta odšla iz gostilne, ki je stala bolj na kraju vasi. Janko je slonel na tovarišu ter se še vedno nekoliko opotekal. Govorila nista, toda ko sta izginila za ovinkom, tedaj sta se pričela glasno smejati. Janko se je vraval ves srečen, ker je svojo vlogo tako imenitno dovršil. »Dosegel sem, kar sem pričakoval in želel,« je dejal in sklenil, da ne bo materi o tem ničesar povedal. »Poročilo naj pride od drugod, da bo boljše učinkovalo.«

Na poti mimo Krajnika je Janko zopet ponovil svojo igro. Spet se je naslonil na tovariša, nogi sta mu zadevali druga ob druga.

Minka ju je z dvorišča skrivaj opazovala. Njuno čudno vedenje in negotovi koraki so ji izvajali sočutje, ki se je izražalo celo na obrazu. »Kdo ve, kaj se mu je pripetilo?« jo je mučila radovednost. »Morda so ga prijeli krči?« je ugibala in stopila na cesto, kar doslej ni bila njena navada.

»Noge ga bolijo,« je odgovoril Lojze na njeno vprašanje.

»Pa bi se nekoliko odpočila,« ju je ustavila. »Tako mu bo hitreje odleglo...«

»Ali imate kako prazno posteljo?« je Lojze izkušal njeno postrežljivost.

»Postelja je pri nas vedno pripravljena,« je brž odgovorila. »In skodelica črne kave bi tudi ne škodovala.«

(Nadaljevanje na 6. strani.)

SONČECE, SIJ!

Že v najstarejših časih so se trudili takratni učenjaki, predvsem zvezdoslovci, da bi kaj bolj natančnega ugotovili o soncu. Niso pa prišli mnogo naprej od ugotovitve, da je sonce žareča krogla na nebesnem oboku. Ti zvezdoslovci pri starih Perzijcih, Egipčanih in Grkih so imeli prav, ker pravzaprav tudi mi danes mnogo več ne vemo o soncu.

Sedaj, ko je sonce premagalo letošnjo težko zimo, ko se dviga vsak dan višje na nebu; ko nas vsak dan bolj ogreva s svojo toploto, se gotovo večkrat zamislimo v to, kakšno je sonce in od kod dobiva svoje neizčrpne toplotne sile, ki jih pošilja nam zemljanom.

Sonce je vir svetlobe in toplote in je tako predpogoj vsega in vsakega organskega življenja na naši zemlji. Že kmalu je to človek spoznal, spoznal pa je s tem tudi popolno odvisnost vsega življenja od sonca in je zato začel častiti sonce kot nekako božanstvo.

Sonce je vse oživljuje srce vesoljstva, o njegovi važnosti se najlažje prepričamo, ako pomislimo, kaj bi bili brez sonca in njegove sile.

Zamislimo si, da bi sonce naenkrat »ugasnilo«. Tega pojava ne bi zaznali na zemlji v istem trenutku, ko bi prenehalo sonce izžarevati svetlobo in toploto. Svetloba potrebuje namreč za razdaljo od sonca do zemlje 8 $\frac{1}{2}$ minute ali 510 sekund.

Ako bi sonce ugasnilo, bi po 510 sekundah nastala popolna tema. Luna bi izgubila svojo svetlobo in vsi planeti bi otemneli. Temperatura bi začela takoj padati in bi stalno padala. Prebivalci zemlje pa bi si nekaj časa še pomagali z umetno svetlobo in toploto.

Ker bi temperatura neprestano padala, bi se vedno bolj zgoščevali hlapi v zraku, začelo bi deževati. Dež pa bi se kmalu spremenil v sneg in snežilo bi brez prestanka. Ker pa bi se ne mogli zaradi vedno večjega mraza novi vodni hlapi v zraku več tvoriti, bi izginili oblaki, prenehalo bi tudi snežiti, naši potoki in reke ne bi od nikoder več dobivale novih virov vode. Reke bi deloma usahnile, deloma pa bi zamrz-nile, rastline in živali bi poginile.

Ljudje bi ostali v mrazu in temi brez živih rastlin in brez živali. Mraz bi bil vedno večji, zajel bi tudi tropske pokrajine in ne bilo bi ga več mogoče pregnati, pa če bi požgali tudi vse, kar bi bilo zgorljivega na zemlji. V nekaj mesecih bi bilo vse zavito v noč in led, vse bi zmrznilo ali pa od lakote poginilo in umrlo.

Le zvezde stalnice, ki niso osvetljevane in ogrevane od sonca, bi še svetile v večni temni noči na jasnem nebu. Vse njihova svetloba in toplota pa bi ne zadostovali, da bi se mogla ohraniti na zemlji samo najmanjša klica življenja. Oddaljenost teh zvezd stalnic od zemlje je prevelika.

Mogoče bi se ljudje poizkušali rešiti z atomsko silo. Toda prepozno bi bilo, velike sile, silnih energij, ki so potrebne za razbijanje atomov, že zdavnaj ne bi bilo več.

Toda bodimo brez skrbi in brez strahu, nič podobnega nam še ne grozi. Moremo pa iz tega razvideti, kakšnega res življenjskega pomena je sonce za nas. Spoznati moramo iz tega tudi, kako neizmerno velike sile nam sonce vsak dan, vsak trenutek sproti pošilja.

Od sonca prihaja k nam vsako sekundo sila, ki znaša 1850 bilijonov konjskih sil. Od te velikanske sile, ki si jo ne moremo niti dobro predstavljati, ostane ena petina v gornjih zračnih plasteh, drugo petino vsrkajo spodnji zračni sloji, ena desetina pa se porabi za gibanje zračnih mas in proizvaja tako veter in viharje. Tako je uporabljena prva polovica sončnih sil, druga polovica se uporabi za ogrevanje zemlje in vode v morjih in rekah, deloma je vezana pri izhlapevanju vode ali pa jo uporabijo rastline in živali.

Človek je že na raznovrstne načine poizkušal izkoristiti sončno silo. Zbiral jo je z velikanskimi steklenimi lečami, toda vsako tako zbiranje sil je bilo le malenkostno in zvezano z neprimerno velikimi izdatki. Skoraj neposredno izrabljajo sončno silo mlinci na veter ali motorji na veter. Sonce izhlapeva velikanske množine vode iz morij in jezer, dviga jih v velike višine in od tu padajo kot padavine (dež, sneg itd.) nazaj na zemljo in dajejo vedno nove vodne vire našim potokom in rekam. Vodni padec rek in potokov izrabljajo nato razne vodne naprave. Toda tudi to je samo izredno majhen deleč sončne sile.

Tudi vsi parni stroji in eksplozivni motorji, pa tudi mišice v človeškem in živalskem telesu delajo s sončno silo. Premog in les, ki nam dajejo toploto, sta od rastlin, ki so rastle v sedanji ali pa že davno minuli dobi pod vplivom sonca. Tudi v nafti ali zemeljskem olju je ohranjena sončna sila, ki so jo nabrale pred davnim časom razne živali.

Listno zelenilo je ona tajinstvena delavnica, kjer se zbira sončna sila.

Vemo, da je v zraku malo manj kakor pol odstotka ogljikove kisline. Ta prihaja v zrak od še delujočih vulkanov, iz dimnikov tovarn, izdihavajo jo ljudje in živali, tvori se pri vsakem izogrevanju in gnetju. Ogljikova kislina je plin, ki je sestavljen iz ogljika in kisika. Z zrakom prihaja ogljikova kislina skozi listne odprtine ali reže v listne stanice in se tu ob navzočnosti listnega zelenila ali klorofila in pod vplivom sončne sile razkrajja v kisik in ogljik. Kisik oddaja rastlina nato nazaj v zrak, ogljik pa uporabi rastlina za svoj rast, to je za tvorbo rastlinskega telesa. Ko rastlina gori, ko kurimo les, dobimo nazaj silo, ki jo je uporabilo sonce za razkroj ogljikove kisline, ker se ta plin pri gorenju spet tvori. Ker živijo ljudje in živali od rastlinske hrane, so oboji odvisni od tega opisanega pojava v listnem zelenilu. Kamorkoli se torej ozremo, povsod vidimo vpliv sončne sile: mlin na veter, vodna turbina, parni kotel, delo naših mišic.

Kakšno pa je to sonce, od katerega je vse odvisno? Sonce je osrednje telo, okrog katerega se vrtijo vsi planeti, tudi naša zemlja. To je spoznal prvi že zvezdoslovec Aristarhos na otoku Samos okrog leta 270 pred Kr. r., vendar pa je bilo takrat še prezgodaj, da bi ta nauk prodrli. Šele leta 1543. je Nikolaj Kopernik to ponovno ugotovil in od takrat je šele priznано, da se zemlja vrti okrog sonca in ne narobe.

Sonce spada po svoji temperaturi, velikosti in po snovni sestavi v skupino zvezd stalnic. Vendar pa v resnici niti zvezde stalnice in tako tudi sonce ne mirujejo v vseirju, v vesoljstvu. Tudi sonce in z njim vsi njegovi planeti, torej tudi zemlja, se s hitrostjo 20 kilometrov na sekundo vrto okrog ozvezdja Herkules. To je ozvezdje v Rimski cesti, ki naj bi bilo tako nekaka osrednja točka vsega vesoljstva.

Sonce ima premer 1.390.000 kilometrov in je 109-krat tako veliko kakor zemlja. Privlačnost, ki jo ima sonce na vsa telesa na svoji površini, je tako velika, da bi tehtala vsaka snov, ki tehta na zemlji 1 kg, na soncu 28 kg.

Zemlja obletava sonce skoraj v krožni poti. Vendar pa je začetkom januarja zemlja malo bližje soncu, kakor pa začetkom julija, ko smo od sonca najbolj oddaljeni. Zemlja je od sonca oddaljena približno 150 milijonov kilometrov, njena pot okrog sonca pa je dolga 940 milijonov kilometrov in to dolgo pot preleti zemlja v enem letu.

Mogoče se še spominjamo, ko smo se v šoli učili o sončnem sestavu. Mislimo si žarečo kroglo, ki ima premer 1 meter in 39 centimetrov, to je sonce. Od te velike krogle je oddaljena 150 metrov mala kroglica, ki ima premer 13 milimetrov, to je naša zemlja. Še naprej 40 centimetrov od te kroglice je oddaljena še manjša kroglica s premerom 3 $\frac{1}{2}$ milimetra, to je mesec. Mislimo si, da vse te krogle plavajo v zraku in se gibljejo v nekem določenem redu. Velika žareča krogla se v 25 dneh zavrti enkrat okrog svoje osi.

To veliko kroglo — sonce — obkroži mala krogla — zemlja — enkrat v enem letu. Skupaj z zemljo pa obkroža sonce tudi najmanjša kroglica — mesec —, ki istočasno zapleše vsak mesec enkrat okrog zemlje.

Iz raznih opazovanj sonca z raznimi optičnimi, to je svetlobnimi pripravami, kakor z daljnogledi, spektroskopi in fotograf-skimi aparati so mogli ugotoviti, da je sonce žareča krogla, ki jo sestavljajo plini. Zaradi izredno visoke temperature in zaradi izredno velikega pritiska pa so seveda ti plini drugačni, kakor so plinasta telesa pri nas na zemlji. Na površini sončne krogle je temperatura okrog 6.000 stopinj Celzija, v notranjosti sonca pa računajo, da je temperatura okrog 50 milijonov stopinj. Plini so na soncu zaradi izrednega pritiska 70-krat gostejši kakor je naša voda.

Precej točno vemo, kako je sonce sestavljeno. Na soncu ni bilo mogoče ugotoviti nobene kemične prvine, ki je ne bi poznali že na zemlji. Mnogo prvin, ki sestavljajo zemljo, pa na soncu še ni bilo mogoče ugotoviti. To pa najbrž zato, ker ni mogoče s pripravami, ki jih imamo, opazovati notranjosti sončne krogle. Naivnejša sestavina sonca je vodik.

Gotovo bo marsikdo vprašal, od kod jemlje sonce te neizmerno sile, ki jih pošilja v vseirje. Nič gotovega ni mogoče odgovoriti na to, vsaj do pred kratkim ni bilo nič gotovega. Najnovejša raziskovanja pa pravijo, da so to atomske sile, ki nastajajo neprenehoma v notranjosti sonca vsled spreminjanja atomov.

Pri tem se spreminjajo atomska jedra vodika in nastaja plin helij. Pri tem, ko nastaja iz vodika helij, se izgubi, oziroma pošilja sonce v vseirje nastalo silo. Vsled teh atomskih izprememb se je tekom milijonov let zmanjšala sončna masa približno za 2% in toliko, torej 2%, je danes po vseh opazovanjih na soncu tudi helija.

Poleg velikega števila stalnic, ki tudi stoletja ne spreminjajo svojega mesta v zvezi z ostalimi zvezdami, so še druge zvezde, ki jih imenujemo nestalne zvezde ali planete. Te zvezde menjajo razmeroma hitro svoja mesta z ozirom na zvezde stalnice. Planeti, h katerim spada tudi naša zemlja, spadajo v ožji sončni sestav in se vsi vrtijo v skoraj krožnih potih okrog sonca.

Že stari narodi so poznali sedem planetov in to so: Saturn, Jupiter, Mars, Sonce, Venera, Merkur in Luna. Danes vemo, da sonce ni planet, pač pa zemlja. Razen tega poznamo danes še nove tri planete, ki so Uran, Neptun in Pluto. Stari narodi so smatrali seveda, da je zemlja, ki po njihovem mišljenju miruje, središče vsega vesoljstva. Stari narodi so tudi mislili, da vsak teh sedmih planetov »vlada« eno leto in so s tem v zvezi tudi mislili, da se po tem, kateri teh planetov vlada, ravna splošni značaj leta, tudi vreme tega leta. To (seveda zmotno) naziranje se je ohranilo med narodom deloma celo do današnjih dni. Še danes prinašajo koledarji vsako leto oznako planeta, ki to leto »vlada«, to je letni »regent«.

Za leto 1947. je letni »regent« sonce.

Ako se vprašamo, kako dolgo bo sonce še tako radodarno pošiljalo svoje sile zemlji, smo lahko brez skrbi: še milijone let bo pošiljalo sonce skoraj nezmanjšane sile svetlobe in toplote na zemeljsko skorjo.

Uporaba: priporočajo čaj iz islandskega lišaja pri pljučnih katarjih, influenci, kašlju, hripavosti. Čaj pripravimo takole: 5 do 10 g posušenega lišaja za skodelico vode namakamo v vodi od večera do jutra, vodo odlijemo v posebno posodo, ostanek lišaja kuhamo 1 do 2 uri, nato oboje, vodo in čaj pomešamo in damo bolniku piti.

Izop

izop, sipan, velenduh, miliduh. — Hyssopus officinalis. — Ysop.

Je grmiček, ki ga zaradi prijetnega vonja goje po vrtovih. Za zdravilne namene nabiramo liste in cvete, še preden rastlina popolnoma razcvete. Nabrano sušimo v senci.

Lastnosti: vsebuje precej hlapnega olja, nekaj čreslovine in drugih snovi. Vpliva ugodno na prebavila.

Uporaba: Zaradi hlapnega olja uporabljamo izop kot zdravilo pri pljučnem katarju, pri katarju prebavil, hripavosti ter kašlju. Zato kuhamo polvece (2 — 3 g na skodelico vode). Z vodo pa tudi umivamo vnate oči in rane ali pa napravljamo obkladke (plateno krpo namočimo v vodi, v kateri smo kuhali izop ali pa dnenemo vroče kuhan izop v plateno krpo. Priporočamo pa dodati izopu kadulje in lučnikovih cvetov.

Janež

sladki janež, kumin, koromac, bodrenec. Pimpinella anisum. — Anis.

Je znana rastlina, ki jo gojimo po vrtovih. Glede zemlje ni izbirljen.

Lastnosti: ima v semenih precej hlapnega olja, ki vpliva ugodno na prebavila, pospešuje delovanje prebavnih žlez. Ima pa tudi mastno olje, sladkor in še neko snov, holin; vse to vpliva tudi na dihalo.

Uporaba: radi navedenih lastnosti ga uporabljajo pri katarju dihal in prebavil, pri krčih v trebuhu, koliki, napenjanju, kašlju in zgagi. Navadno kuhamo iz semen čaj (2 do 3 g semen na skodelico vode ali mleka) ali olje (4 do 10 kapljic na vodi ali sladkorju). Če se vnamejo mandli, grgamo z vodo, v kateri smo kuhali janež, zajbelj (kaduljo) in meto.

Jeglič

trobentica, visoki jeglič, frčanjka, ključ. — Primula officinalis. — Frühlingsschlüsselblume.

Je vsem znana spomladanska cvetlica, ki nastopa po nižinah v dveh oblikah, kot brezstebelni jeglič ali trobentica in kot visoki jeglič. Obe sta zdravilni, ker vsebuje iste snovi. Nabiramo koreniko v marcu in aprilu, cvete v aprilu in maju. Koreniko sušimo na soncu, cvete pa v senci.

Lastnosti: v vseh delih vsebuje milnične snovi ter vpliva na dihalo in prebavila, ker pospešuje delovanje žlez.

Uporaba: iz cvetov in listov kuhamo čaj (2 g na skodelico vode), pa tudi koreniko, ki jo drobno narezano uporabljamo v isti namen in na isti način, pri katarju dihal, kašlju in hripavosti.

Jelka in smreka

jela, capin, hoja, smreka. — Picea excelsa, Abies excelsa — Weisstanne in Fichte

Nabiramo mladike spomladi, lubje in smolo pa vse leto.

Lastnosti: Vsebuje terpenin, ki ima do 30% hlapnega olja. Terpenin draži kožo in ledvice.

Uporaba: Iz posušenih mladik kuhajo čaj (2 g na skodelico vode), ki čisti kri, zdravi prehlajena dihalo, revmo in kožne izpuščaje. Olje pa priporočamo za vdihavanje (inhaliranje) pri naduhi, vnetju žrela, sapnika in pri kašlju. Za vdihavanje dene-mo na kozarec vode 5 do 10 g olja. Olje in špirit, v katerem smo namakali mladike, sta dobra za trenje pri revmatizmu.

Mačeha, njivska

macesica, sirotica, vdovica, modra iskrica. — Viola tricolor. — Stiefmütterchen.

Je pravzaprav plevel po njivah. Boljša kot po vrtovih gojena, je njivska mačeha. Nabiramo vso rastlino, ko cvete od aprila do oktobra in jo sušimo v senci.

Lastnosti: vsebuje milnične snovi in glukoside ter sluzi. Pospešuje potenje in izločanje seča.

Uporaba: kot čistilo za kri, pri prehladih dihal, ledvic in mehurja. Kuhamo čaj (3—5 g na skodelico vode).

Majoran

Origanum majorana. — Wurstkraut.

Je vrstna rastlina; v zdravilne namene nabiramo vso rastlino, ko cvete.

Lastnosti: vsebuje mnogo hlapnega olja. Greje in miri žilce ter pospešuje potenje. Uporaba: zato ga uporabljamo kot zdravilo pri krčih v prebavilih, bolečinah, ki izvirajo iz živčne razdraženosti, napenjanju in prehladih dihal. Za zdravilo napravljamo čaj (ščepec posušene rastline na skodelico vode). Bolnik naj pije dnevno 2—4 skodelice. Majoranovo olje priporočajo pri revmi, protinu, bolečinah v trebuhu. Z vodo od majorana izpiramo usta pri prehladih.

ZDRAVJE V ZELIŠČIH

(Nadaljevanje 1. dela.)

Glog, navadni

navadni beli trn, pasji trn, medvednik, medvedove hruške. — Crataegus oxyacantha. — Weißdorn.

Je znano nizko drevo ali grm s trnastimi vejami in z belimi cveti. Raste po logih, gozdovih, živih mejah. Nabiramo liste, cvete in plodiče.

Lastnosti: vsebuje čreslovino, sladkor in milnične snovi, pa neko snov, ki ji pravimo oxyacathin ali glogovina, ki vpliva na srce.

Uporaba: za vnetje srčne mreže, srčno naduho, srčno nervozo, poapnenje žil, priporočajo čaj (2 do 3 g cvetov ali plodičev, pa tudi listov na 1 skodelico vode), ki naj ga pije bolnik večkrat na dan. Namesto čaja priporočajo tudi tinkturo (10 do 20 kapljic večkrat na dan) ali izvleček (10 do 20 kapljic večkrat na dan).

Grizevnjak

zlati grmiček, kitica, grenka trava, tav-zentroža, tisočnica, čintara. — Erythraea cicutaria. — Tausendguldenkraut.

Je nizek grmiček z lepimi v rogovilasto razvejanem grozdu zbranimi cveti. Raste po sončnih travnikih, grmovju, nižinah in gorah. Cvete od junija do septembra. Nabiramo vso rastlino od julija do avgusta.

Lastnosti: vsebuje mnogo grenke snovi, milnične snovi in nekoliko hlapnega olja. Deluje posebno na prebavila.

Islandski lišaj

planinski mah, bohinski mah, gorski mah. — Cetraria islandica. — Islandisches Moos.

Je nizek lišaj, ki raste večinoma po gorah. Izgleda kot nizek grmiček.

Lastnosti: vsebuje mnogo sluzi ter lišajnih snovi (lihenin in cetrarin), je tečen, redilen in vpliva ugodno na pljuča in prebavila.

Za naše gospodarje

Obdelovanje vrta

Za prvo spomladansko obdelavo naših vrtov je tole razmotrivanje seveda zakasnelo. Toda pomladansko prekopavanje in lopatenje (»štihanje«) še daleč ni vse, kar je vrtnarju treba vedeti o obdelovanju vrtnice. Nič manj, če ne še bolj važno delo ga čaka čez poletje, ako hoče svojo vrtno zemljo držati v takem stanju, da mu bo čim bolj rodila.

Kdor pa hoče vedeti, kako naj z zemljo ravna, jo mora najprej poznati. Glede tega smo prišli na čisto v našem prejšnjem vrtnarskem članku. Poleg tega pa naj se pri vsakem delu človek vpraša, kakšnemu smotru so namenjeni posamezni opravi. Šele potem lahko pravilno sklepa, kako naj jih izvršuje, da bodo čim bolj učinkoviti.

Naravo poznamo. Zato vemo, kako zelo je ravno obdelovanje zemlje odvisno od cele množice vnanjih pogojev, ki morajo biti izpolnjeni za dosego uspeha. Ti pogoji se pa kar naprej spreminjajo in menjavajo. Tako pravzaprav ni mogoče pri obdelovanju zemlje in pri vzdrževanju njene rodovitnosti kratkomalo reči: takole in takole naredi, pa bo prav. Rabiti moraš vedno svojo zdravo pamet, ki se prilagodi vnanjim okoliščinam in ki išče vzročne zveze med nameravanim delom ter zastavljenim ciljem in iz njega sledečim učinkom.

Vendar je možno postaviti nekaj splošno veljavnih smernic glede obdelovanja zemlje na splošno, vrta pa še posebej. Preglejmo vsaj glavne!

VLAGA, ZRAK IN TOPLOTA

Ti trije činitelji so neobhodni predpogoj za dobro rast vrtnih in vseh drugih sadežev. Ko tedaj kakorkoli obdelujemo zemljo, moramo ravnati tako, da se ohranja v zemlji vlaga, da se omogoči zračenje zemlje in da se zemlja primerno segreva.

Voda je vsem živim bitjem nujno potrebna za obstanek in razvoj. Torej tudi rastlinam, kjer služi kot raztopilno in prometno sredstvo. V vodi se surove snovi iz zemlje topijo, voda jih pa tudi »prepelje« iz korenin v zelene dele rastline, kjer pa jih ta prebavi in nato porabi za svojo rast in za tvorbo plodov. Brez vode tedaj za rastlino ni življenja.

Kako važno je, da je zastran vlage v zemlji vse prav urejeno! Prva vrtnarjeva skrb mora biti, da vlage ni ne preveč ne premalo. Kadar torej vidimo v suši ljudi, kako zalivajo svoje vrtove, vemo, da opravljajo zelo koristno delo.

To že res vemo. Ne vemo pa vedno in vsi, kako zalivanje včasih prav dobro za leže, včasih pa domala nič. Dva sosedata sta n. pr. zalila svoje vrtnice enakomerno, pa učinek ni enak. Vzrok je iskati v zlogu ali strukturi zemlje, ki je v veliki meri odvisna tudi od obdelovanja.

Podobno je z zrakom in toploto v zemlji! Tudi to oboje je potrebno za rodovitnost nič manj ko vlaga. Zakaj za rast nuj-

no potrebni mikroorganizmi (drobne glivice) hočejo to oboje, da morejo uspevati. Da zamore zrak v zemljo in da se v njej nabira toplota, je spet odvisno od strukture tal.

Kakšen zlog zemlje pa je najboljši, da je v nji zadostno poskrbljeno za vlago, zračenje in segrevanje? Od pravilnega odgovora na to vprašanje je v največji meri odvisno uspevanje vrtnin. Zato moramo stvar bolj podrobno premostriti. V našem listu smo se tu in tam tega vprašanja mimogrede že dotaknili, sedaj ga pa prestudirajmo do kraja!

Zemeljsko tlo ni iz enakomerne in enovrstne gmote, marveč je sestavljeno iz različno debelih zrn. Od debelosti in načina, kako tesno so ta zrna med seboj povezana, je odvisen značaj zemljišč. Kjer so zrna debela in narahlo ter redko povezana, tlo močno propuša vlago, a iz spodnjih plasti jo pomankljivo črpa. Nasprotno pa tlo iz drobnih tesno in gosto med seboj povezanih zrn vodo zadržuje na površju (ob dežju), iz spodnjih plasti jo pa izredno naglo in močno vleče na površje. Takšna zelo zbita tla ovirajo celo rastlinske korenine v njih razvoju.

ZLOG RODOVITNE ZEMLJE

V glavnem razlikujemo dve obliki zloga (strukture) zemeljskega tla in sicer z nastati in pa grudičasti zlog. Pri prvem ležijo zrnca ali delci posamič, vsak zase drug poleg drugega. Če so delci zelo drobni, je tlo silno gosto in zbit; čim manjši so, tem manj je med njimi praznin, po katerih se lahko pretakata voda in zrak.

Grudičasti zlog je pa taka sestava tal, pri kateri posamezni delci ne ležijo vsak zase, ampak so združeni v drobne kepice, ki jih imenujemo tudi grudice. S tem se

praznine med grudicami povečajo, kar omogoča vodi, zraku in toploti kroženje po tlu. Taka zemlja je mnogo lažja, se bolje obdeluje, ne dela na površju skorje in ob suši ne razpoka. Rastlinske korenine pa imajo dovolj prostora, da se bohotno razvijajo.

Pravilna je za vsako zemljo, prav posebno pa še za vrtno, grudičasta sestava tla. To načelo velja za vse vrste zemlje od težke ilovke do izrazito peščenih zemljišč.

Nastane vprašanje, kako tak grudičast zlog doseči. Ali se v tem oziru sploh da kaj napraviti?

Seveda se da, in sicer s sledečimi ukrepi:

1. z apnenjem in dodajanjem humoznih snovi v obliki hlevskega gnoja in komposta,
2. z dodajanjem peska v težko zemljo in s primešavanjem ilovke v prelahko zemljo,
3. s pravilnim, pravočasnim in rednim obdelovanjem.

Danes se pomenimo le o obdelovanju za časa rasti, torej v poletju!

Najprej ni brez pomena, ali in kakšno zemljo prekopavamo v mokrem ali suhem stanju. Težka (ilovnata) zemlja zgubi pri prekopavanju v mokrem vremenu svoj grudičasti zlog, ki ga ima itak zelo malo in postane še bolj zbita, dočim lahka zemlja zgublja grudičasti zlog, če jo prekopavamo v suši.

Med rastjo pa zahteva vsaka zemlja zelo skrbno o k o p a v a n j e. Tu ne gre samo za zatiranje plevela, marveč tudi za r a h i j a n j e s k o r j e, s čimer se prepreči preneglo črpanje vlage iz spodnjih plasti, pospešuje pa zračenje zemlje.

Zavedajmo se vedno, da se za vsakim dežjem ali za zalivanjem na površju grudičasti zlog spremeni v zrnatega. Zemlja postane zbita in napravi se trda skorja. Ta pojav je tem večji, čim težja je zemlja. Drobljenje vrhnje zemeljske skorje je najvažnejše opravilo v dobri rasti. Ponoviti ga je treba vedno, kadar se je napravila skorja, vedno pa vsaj vsakih 14 dni, dokler rastline tla ne zasenčijo. Zemlja naj se rahlja le plitko, da s preglobokim okopavanjem ne motimo delovanja bakterij.

Slovenske zadruge

Že nekaj časa sem o slovenskih zadrukah ni bilo kaj poročati in marsikdo bo povpraševal: kako pa je, ali se je stvar uredila ali ne?

Sklep deželne vlade od 6. marca 1946 seve še velja: »Slovenske zadruge se naj zopet vpostavimo in naj se jim vrne njihovo premoženje!« Tako so sklenile soglasno vse tri politične stranke in upamo, da so s tem sklenile nekaj, kar se ne prevrže kar čez noč.

Postavili so računske uradnike, ki naj bi obračunali med slovenskimi in nemškimi zadrugami. Po prvem razgovoru pa so prišli gospodje do mnenja, da bi obračunavanje ni brez težav in da bi bilo boljše, zaprositi splošno Zadrugo zvezo na Dunaju, da ona pošlje strokovnjaka ter posreduje med Slovenci in Nemci. Pisali so zvezi, ki je odgovorila, kako ona zadevo presoja: in sicer tako, da so naredbe ge-

stapovcev in njihovega ravnatelja Geisnerja pravnoveljavne, ker so po prevratu sklicali po nalogu gestapovcev občne zbornice naših zadrug in so baje tisti sklenili, da se hočejo spojiti z Nemci. Vse so vpisali v zadrugi register in vse je baje danes veljavno. Ravnatelj nemške Zadrugne zveze Betzler je iz tega naziranja takoj pri nekem posvetovanju napovedal, da bo pri vsaki zadrugi prišel s Slovenci pravdo.

Nemci so še trdili, da se Slovencem ni godila nobena krivica, ker se je z združenjem posojilnic izvajala samo postava o bankah. Tukaj si nasprotuje dvojje mnenje: eno Betzlerjevo in menda tudi mnenje velike Zadrugne zveze na Dunaju in naše mnenje, ter mnenje deželne vlade in prvotno mnenje vseh treh strank v deželi, da se je Slovencem storila krivica, ki se mora poravnati, ker se v danem slučaju ni nameravalo izvajati bančne postave, mar-

več so gestapovci in nacistični gospodje hoteli le zatreti slovensko zadrugištvo.

Celovsko posojilnico so zopet vpostavili brez ovir in je začela z delom. Obračuna z nemško raifajznovko v Celovcu pa niso napravili in posojilnici še niso vrnila njenega premoženja, razen posestva v Sekiri, katero je kupec Fantur prostovoljno vrnil. Denar, dolžnike in vlagatelje posojilnice imajo še Nemci. Čas bi bil, da napravijo obračun in da se stvar uredi brez Betzlerjeve napovedane pravde.

Kot druga posojilnica je nastopila posojilnica Dobrla vas-Sinča vas. Tu se je uprlo trgovsko sodišče. Najprej je vlogo vrnilo, potem je pa v zadnjih dneh vpis odreklo. Ne vemo, kako je sodišče to utemeljevalo? Obenem se je zglasila posojilnica na Dješkah. Odbor se je na novo sestala, napravil vlogo na trgovsko sodišče in se vpisal, tako da posojilnica obstoja. Ali proti vpisu je vložil ravnatelj nemške zveze ugovor! Torej vsa zadeva se vedno dalje zapleta.

Vsa zadeva pa stoji menda tako: Potrjevanje posojilnic je stvar trgovskega sodišča, torej zadeva sodišča in ne zadeva politične uprave, deželne vlade. Odlok deželne vlade je bil torej nekako dvomljiv. Stvar pa ni popolnoma jasna, ker naših posojilnic ni ukinilo sodišče, marveč gestapovska policija, ki je bila oddelek vlade. Če je poprej vladni organ naše zadruge zatrl, mora imeti sedanja vlada oblast jih zopet vpostaviti. Ko bi šlo za nove posojilnice, ni dvoma, da bi tiste potrjevalo sodišče, ker se pa obnavljajo le stare, mora biti to v pristojnosti vlade.

Preizkušena nevesta

(Nadaljevanje s 4. strani.)

»No, torej...« Lojze je pogledal tovariša, naj odloči. Janko je odklonil z izgovorom, da sta tako že blizu doma.

»Pa vendar,« ju je hotela pridržati. Poslovia sta se in odšla proti domu.

»Ali si jo slišal?« ga je opozoril Janko čez nekaj časa. »Kaj ne, kakšna razlika!«

Lojze mu je prikimaval in naglasil: »Minca ni Anica in se druga z drugo ne da primerjati.«

»Zato jo pa cenim in ljubim,« je priznal kar je doslej prikrival. »Zdaj so premagane vse ovire in ni več daleč dan, ko bova združena za vedno.«

Lojze mu je čestital v upanju, da sedaj tudi mati ne bo več nasprotovala. Janko je bil o tem popolnoma prepričan.

Gomilarica je že drugi dan izvedela, kaj se je sinu pripetilo. Da je fant res zaslužil grajo, je morala sicer priznati, toda da se je o nji tako izrazila — ne — tega Anici ni mogla odpustiti.

»Pa še kako je kričala,« so pretiravale sosedice. »Še na cesto te bo vrgla — ven iz domače hiše.«

»Jej, jej, kdo bi bil mislil!« Gomilarica je bila jezna in žalostna obenem. — »Zdaj mu ne bom več branila,« je sklenila. »Fant naj odloči in napravi sam, kar hoče.«

Janko se je bil že davno odločil in je bilo treba le še uresničiti njegove sklepe. Ovinkarjeve Anice odslej ni več pogledal. Krajnikova Minca pa je postala še tisto leto njegova zakonska družica.

K o n e c.

Sin metvega

NOVELA Spisal: K. MAUSER

15.

»Nisem ti ubil očeta iz zlobe, ne iz sovraštva, le ta prst je bil kriv. In ti boš zdaj ubil mene in Nežo in Minco.«

Kar zanese Klevža nazaj v hišo in kot snop se sesede k mizi. Čuti kri v glavi, beli in črni krogi se vrtijo in zapletajo, z obema rokama se oklepa javorove mize.

Potlej začne počasi polzeti proti tluom.

*

Jernej menjava obkladke in z jesihom drgne izsušena Klevževa prsa.

»Ata.«

Jernejev glas je tako dober, tako sladak, da je Klevžu neizrečeno dobro.

»Še enkrat reci, Jernej,« se tiho odtrga iz bolnika.

»Ata, odpustite, jaz vse odpuščam. Mojemu očetu je zdaj dobro.«

»Meni tudi, Jernej.«

Z obema rokama tišči Klevž fantovo glavo k sebi. »Saj ga nisem nalašč, verjemi, Jernej.«

»Vse je dobro, ata. Zdaj lahko pokličem mamo.«

»Zdaj lahko. Nič ji ne povej. Samo midva veva, samo midva. Tako mi je dobro.«

Neža je koj pristavila vodo z brinjevimi jagodami. Zjutraj je šel Jernej z vozom po zdravniku.

»Pa k Bregarju stopi mimogrede, če ti ni nerodno.«

»Raje vidim, če gre dekla, ata.«

»Prav, pa naj se do vasi pelje s teboj. Pa še k Ožbovcu in k Devsu naj stopi. Naj pridejo vsi trije k meni popoldne.«

Ko zaropota voz, se Klevž s težavo dvigne, da vidi skozi okno.

Njegov Jernej se pelje.

XII.

Zdravnik je brž opravil.

»Kakor sem rekel. Razburjati se ne sme. Tokrat je še prenesel. Čudno. Drugič nemara ne bo.«

Pod noč so prišli Bregar, Ožbovc in Devs. Jernej se je zmuznil. Bregarja ni hotel srečati. Vendar je šel le tako daleč od hiše, da bi ga lahko koj poklicali, če bi ga v kakšni stvari potrebovali. Slutil je, da bo Klevž naredil oporoko.

Še dobro se ni vlegel na pod, ko je že vpila Klevžarica spred praga.

»Jernej!«

Jernej sede čaka. Morda se bo premislila.

»Jeernej!«

Zdaj vidi, da gre zares. Otepe se senenih bilk in odide proti hiši.

»Koj pridi, Matija te kliče.«

Nerad gre Jernej v hišo. Zavoljo Bregarja mu je nerodno.

Miza je primaknjena k postelji, Bregar, Ožbovc in Devs sedijo na stoli, tudi za Jerneja čaka.

»Usedi se,« Klevž bolj pokaže kakor pove. Bregar pokima.

»Zdaj pa začni kar pisati, Bregar. Ali pa naj še Neža pride.«

In so še Klevžarico poklicali.

»Piši, Bregar.«

Klevž počasi narekuje.

»Moj testament. Jaz, Matija Klevž, gruntar v Grapi, številka 5, prepisujem vse moje premoženje na rejenca Jerneja Premca, ki je delal in trpel na moji zemlji. Zase in za svojo ženo Nežo si izgovorim dosmrten kot, vsak dan liter mleka poleg druge hrane, jabolka od treh jablan, ki rasto za podom in en oreh za drvarnico. Vsako jesen imam pravico terjati osemdeset kilogramov bele moke. Nadalje mora rejenec Jernej po moji in ženini smrti za vsakega plačati deset svetih maš in na obletnico peto črno sveto mašo. Prav tako se morajo vsako leto opraviti vsaj tri svete maše za pokojnega očeta mojega rejenca Jerneja Premca. Od žlahte nima nihče nič terjati. Grunt je brez dolga.

Da je to moja resnična volja, potrjujejo podpisi prič. Testament sem napravil pri popolni zavesti in po treznem prevdaru.«

»Imaš še ti kaj reči, Neža?« se obrne Klevž na ženo.

»Meni je vse prav, pri Jerneju nama ne bo hudo.«

»Zavoljo obleke nisi nič omenil, Matija!« je opomnil Devs.

»Z Nežo jo imava dovolj do smrti. Jaz jo dosti ne bom več potreboval.«

»Potlej nimaš nič več pripomniti?« vpraša Ožbovc.

»Takole končaj, Bregar!«

»Želim, da bi grunt rasel in da bi Jerneju bil v veselje in srečo.

Bog in sveti križ božji.«

Bregar je še enkrat prebral.

»Bi še kaj rad, Matija?«

»Vse je prav, kar je zapisano. Nič ni premalo, nič preveč.«

Priče so se podpisale. Najprvo Bregar, potlej Ožbovc, nazadnje Devs.

»Hvala Bogu, pa smo opravili,« je bil Klevž vesel. Priče so pričele segati Jerneju v roko. Prav zadnji Bregar.

»Jernej, ali si hud name?«

Težko je šlo Bregarju z jezika.

»Hud nisem, zavoljo Mince pa ni prav.«

Ni mogel molčati.

Bregarju je bilo nerodno.

»Jaz sem ji dobro hotel, pa se ji je še boljše nakrenilo. Če ti je prav, bi šel še nocoj z vozom ponjo. Ne silim ne. Ponoči je odšla, naj še ponoči pride. Bo manj oči in manj jezikov.«

Jernej je kar zaplesal.

»Če grem lahko, oče?«

»Kar naprezi, Jernej, pa luči ne pozabi vzeti.«

Klevž je kar srečen. Saj Bregar ni napak, le gruntar je. Najprvo vidi zemljo, potlej šele ljubezen.

*

Minca je bila v hlevu, ko je Jernej zavozil na dvorišče. Vorenc je bil koj na vratih.

»Dober večer Bog daj.«

LASTNINA

Ljudje se radi ponašajo s svojo lastnino in svojo lastninsko pravico, češ to ali ono je moje, pa naj bo še tako majhna in neznatna stvar. Koliko sporov in preprirov je zaradi tega, če kdo ne loči, kaj je njegovo in kaj je tuje? Vsakdo se mora ravnati po zakonih, ki urejajo to razmerje in na katerih temeljijo red in pravica ter mirna, vzdržno sožitje. Brez lastninske pravice se zruši socialni red in človeška družba.

Lastnina pa mora imeti svojo socialno podlago in socialno funkcijo. Služiti mora obči blaginji. Saj smo napram Bogu le upravitelji svetnih dobrin. Kdor se tega zaveda, ne zbira zakladov, katere pojesta rja in črv, temveč s svojim premoženjem tako razpolaga, da lahko pričakuje, da pri vesoljni sodbi zasliši Gospodove besede: »Lačen sem bil in dali ste mi jesti, žejen sem bil in dali ste mi piti; nag sem bil in ste me oblekli, popotnik sem bil in ste me sprejeli...«

Premnogo ljudi pa ne pojmuje lastnine tako, temveč hoče z njo neomajno razpolagati, jo neomejeno kopičiti in zlorabljeni in krivično pridobivati. Saj je znana pesem o prestavljenem mejniku, katerega je že prvo noč po smrti sosed Vid nosil na rame njih in bridko ječal: »Joj, kam bi del?« — »Kaj, kdo si božji? Kam naj deneš, vprašaj? Kjer si vzel.« Tako mu je odgovoril mejaš Martin.

Znane so »Črne bukve kmečkega stanu«, v katerih je pok. dr. Krek neusmiljeno razgalil, kako krivično so mogočni skupuhi in oderuhi odirali slovenskega kmeta v dobi gospodarskega liberalizma. Država je tedaj posegla vmes in omejila obrestno mero in kaznovala denarno in blagovno oderuštvo.

V zaščito obče blaginje ima država gotovo pravico omejiti kopičenje zasebne lastnine, zlasti če jo lastnik zlorablja in z njo izžema delovne sloje. Če pa prevzame država vso ali večino zasebne lastnine v svoje roke, jo pa kaj lahko ona zlorablja in jemlje posamezniku veselje do dela in zasebne pobude. Država potem pozablja, da ima lastnina predvsem namen, da posameznik z njo pridobi potrebna sredstva, da vzdržuje sebe in svojo družino in da si ohranja neobhodno potrebne dobrine.

Rekli smo, da ima lastnina socialno funkcijo. Lastnik je socialno bitje, ki živi v občestvu in ne sam zase, ima dolžnosti do občestva, ima pa tudi pravico zahtevati, da država njegovo lastnino ščiti in jo vsakdo spoštuje. Oboje urejajo državni zakoni, ki pa naj ne nasprotujejo npravnim zakonom in upoštevajo osebno svobodo in človeško dostojanstvo.

Lastnina je doživljala marsikatero spremembo, čim so se družabne razmere spreminjale. Celotno rimsko pravo je s tem računalo. Sodobno pravo pa nalaga lastni-ni pogosto socialne funkcije. Važno določilo obče državnega zakonika zahteva, »da se lastninska pravica sploh izvršuje le v toliko, v kolikor ne posega v pravice drugega in v kolikor ne prekorači v zakonih za ohranitev in pospešitev obče blaginje predpisane omejitve«. Vendar smatra večina modernih državljskih zakonov in

ustav zasebno lastnino za najvažnejšega činitelja gospodarskega življenja, pri čemer se poudarja, da lastnik razpolaga z njo »v mejah pravnega reda.«

Zgodovinski razvoj lastninskega prava kaže, da je bila lastnina omejevana. Tako je že rimsko pravo poznalo razne stvarne in osebne služnostne pravice, n. pr. raba stanovanja, hoja, vožnja in gonjenje živine čez tuje zemljišče, odtekanje deževnice, padanje snega, zajemanje vode v tujem vodnjaku ali studencu, paša pa tujih paš-

nlkih itd. Srednjeveško pravo je poznalo razna stvarna bremena: obremenitve posesti s ponavljajočimi se dajatvami, katere je moral oddajati vsakokratni zemljiški lastnik. Taka bremena so bila: desetina, prevžitek, kot, oddaja stelje, drv itd. Mnogo takih stvarnih bremen pozna tudi današnje pravo. Z novodobnim gospodarskim in tehničnim razvojem so se uveljavile nove oblike služnosti. Tako so se pojavile režijske in proste vozovnice za uslužbenca in njihov družinski člani na tramvajih in železnicah, razne električne napeljave čez zemljišča, pritrjevanja cestnoželezniških naprav na poslopjih itd. In kaj bodo še vse prinesle nove socialne in tehnične tvorbe?

IZPOD DOMAČE LIPE

Zakamen

Dneva, kot je bil nedeljski, Zakamen že dolgo ni doživel. Od vseh strani so se zbrale velike množice vernega ljudstva, da počaste sv. Florijana in se mu priporoče še za nadaljnje varstvo domov. Prav posebno so bili zastopani Slovenci, saj so bile ta dan v Zakamnu kar tri maše s slovenskim petjem in slovensko pridigo.

Najprej se je približala cerkvi procesija iz Žihpolja, ki jo je vodil preč. g. dekan Košir, takoj za njimi pa so prišli Kotmirčani. Tudi Celovčani so bili dostojno zastopani, saj so pripeljali s seboj svoj cerkveni zbor, ki je pri slovesni maši prav lepo prepeval. Tudi Kotmirske in Žihpoljske pevci so se postavili. Vsi smo jih bili veseli in smo jim hvaležni za lepo slovensko petje. Iz malega raste veliko, tako bo tudi tu. Drugo leto se bodo še bolj postavili, saj rekli so tako. In da ne bi držali besede? Na to še misliti ni!

Tudi lepo vreme je nekoliko pripomoglo k obilni udeležbi. Po končani verski slovesnosti so se ljudje razšli na svoje domove, s seboj pa so odnesli zavest, da je le ljubezen tista, ki more ohraniti razredni rod.

Razprodajanje kanistrov

»Kanister« pomeni pločevinasto posodo, v katerih se raznaša in hrani bencin. Zadnji čas so vzeli iz prometa večje število vozov in veliko število teh »kanistrov« je odveč. Ob kolodvoru v Grabštajnu jih leži velikanski kup. Pred dnevi so te kanistre ponudili v nakup koroški deželni vladi, katera je ponudbo oddala naprej deželni zadrugi zvezi. Zveza se je za kanistre zanimala in je ponudbo sprejela. V Celovcu pa so tudi vedeli, da ti kanistri v Grabštajnu niso zastraženi in je vsled tega posod vsak dan manj. Obenem pa so poročali tudi ministrstvu na Dunaj in tisto je posode ponudilo neki tvrdki, ki je ponudbo tudi sprejela. Celovška zadruga zveza je med tem poslala v Grabštajn vozove, ki naj naložijo kanistre ter jih prepeljejo v Celovec, kjer se bodo razdelili zadrugam. Upamo, da iz te prodaje ne nastane neprijetna pravda, in da tudi v slovenski del dežele pride kaj teh kanistrov, če so še kaj vredni in uporabni.

Lačni so

V Celovcu si je te dni neka gospodinja skuhal koruznih žgancev. Potem je opraskala skorjo, ki se prime posode in jo trosila globom pred hišo. Golobi so prifrčali in planili na živež. Mimo je prišel tudi dobro oblečen gospod in na mestu obstal. Gospodinja se je umaknila v hišo. Ko pa je pogledala zopet skozi vrata, je videla, kako tisti gospod pobira drobce polente. Zasmilil se ji je, stopila je k sosedni stranki, ženski sta zavili v papir nekaj žgancev ter jih ponudili gospodu, ki je dar sprejel s solznimi očmi. Preveč je ljudi v mestu, ki nimajo ne službe ne pokojnine, pa so lačni. Nekaj časa prodajajo, kar še imajo in kar je vredno, da se ponuja, polagoma pa se vse tisto odda, in kaj potem? Potem je kristjan dolžan skrbeti za siromake, katerih je zdaj več, nego kedaj poprej.

Lilienthal o atomski sili

Predsednik ameriške komisije za atomsko silo David Lilienthal je govoril na proslavi 75-letnice revije »Popular Science« o atomski sili in med drugim dejal sledeče:

»Tajnost o atomski sili, ki bo vladala vse dotlej, dokler države ne bodo sprejele mednarodnega nadzorstva, pomeni veliko izgubo za znanost in napredek, ki sta odvisna od svobodne izmenjave idej in znanja. Atomska sila nas je prisilila, da delamo marsikaj drugače, kakor smo doslej. V zgodovini ni bilo primera, v katerem bi bil velik in daljnosežen znanstveni razvoj tako življenjski del varnosti in skupne obrambe države ali držav. In nikdar v zgodovini vojne ni bilo tako strahotnega uničevalnega orožja, ki bi bilo produkt iznajdb, ki more istočasno biti vir neskončnega blagoslova za človeštvo. Je pa tudi morda prvič v tragičnih izkušnjah človeka v boju s sočlovekom, da ima zmagovalc tako silno orožje, ki ga mora za vsako ceno skrivati. Zato pripisuje kongres veronoameriških komisij za atomsko silo tako veliko in strašno odgovornost, to je odgovornost, da more zagotoviti tajnost vseh informacij, ki bi utegnile povzročiti raz-

Ustoličenje koroških vojvod

(Nadaljevanje s 3. strani.)

žanima nogama je pričakal deželnega kneza in njegovo sijajno spremstvo; ogovoril ga je osorno zapovedujoče. Ni pa vprašal kmet kneza, ali je plemenitega pokolenja, temveč je le zahteval, da je svobodnega stanu. Kmet pa niti ni zadovoljil, da so mu to potrdili knezovi zastopniki, ampak je zahteval prisego. Prišeči so mu morale tri osebe: zastopnik nemškega kralja in dva domača plemiča. S tem se je sklenila nekaka pogodba med kmetom kot zastopnikom naroda in med vladarjem, da ima novi vojvoda res vse lastnosti, ki jih terja od njega narod. Potem šele je prepustil kmet vojvodu deželo in vlado nad njo s tem, da mu je napravil prostor na prestolu, ki je predstavljal deželo.

Vrhunec demokratizma pa je izražen v tem, da je kmet udaril novega vladarja na lice, češ da sprejme vso oblast od naroda. V tem udarcu tiči pristni staroslovanski običaj. Znano je namreč, da je stari Slovanom dotaknitev kakega predmeta značila najsvetejšo prisego.

Končno moramo omeniti zgodovinarja, ki je nastopil s popolnoma novo hipotezo. To je bivši kustos ljubljanskega muzeja Müllner, ki je v »Argu« leta 1899. in 1900. dokazoval, da običaj ustoličenja na Koroškem sploh sploh ni bil slovenskega, temveč — srbo-hrvaškega izvora. Svojo trditve utemeljuje s tem, da so takozvani plemiči na Koroškem bili Hrvati, ker se je tudi ves okraj okoli Gospe Svete imenoval »pagus Crouati«. Nadalje se tudi sklicuje na to, da so več sličnih vojvodskih prestolov našli v Bosni in Hercegovini, sicer pa nikjer drugod med Slovani. Bodisi da ni izključeno, da so pobudo res dali hrvaški priseljenci, vendar je gotovo, da so pozneje bili obredi slovenski.

Ako bi bili koroški deželni stanovi ostali v stiku z narodovim čustvovanjem in naziranjem, bi se ne bili tako hitro prilagodili nemškemu javnemu pravu, temveč bi bili trdovratneje branili svoje narodno pravo, ki je imelo v slavnih obredih vrhunec narodovega pravnega mišljenja. Toda narod ni imel nikogar, ki bi ga bil bodril in učil, da:

»Iskat pravde v Nemcih je sramotno.

Pravdo v svetem imamo zakonu,

Ki prinesli so jo nam očetje

V te dežele blage čez tri reke.«

Konec.

dejanje večjega dela sveta, če bi jih uporabili, preden bi moglo biti učinkovito mednarodno nadzorstvo nad njimi. Zaradi današnjega stanja na svetu je tajnost o tem neizogibna. Atomska sila je mnogo več kakor nova industrija. Atomska sila je novo področje znanja. To je v resnici velika sila, ki jo imamo v svojih rokah. Mislim, da imamo pri ravnanju z njo samo eno izbiro: biti modri ali nemodri. Če pri ravnanju z njo ne bomo dovolj modri, nam ne bo treba skrbeti, da bi nas zasmehovali naši potomci. Teh namreč ne bi imeli.

»Bog ga daj.«
»Nocoj bom malo spregel. Najbrž me ne boste veseli.«
»Pa ne, da si kaj slabega prinesel?«
Rebrovec se je kar ustrašil.
»Minco vam bom odpeljal«, je moral koj povedati Jernej.
»Hudirja!«
Vorencu se ni nič prav slišalo. Potlej je peljal konja v hlev in poklical Minco.
Kar padla je v hišo.
»Oh, Jernej! Mislila sem, da boš kot včeraj prišel, pa se nisi nič prikazal.«
»Saj več, očeva bolezen. Zdaj sploh ne kanim več priti.«
Minca pordi in koj na vek ji gre.
»Sem se kaj narobe zasukala, Jernej?«
»K Bregarju te bom peljal. Zvirče so preveč od rok.«
»Domov ne grem, dokler so oče taki.«
Zdaj se Jernej smeje.
»Poglej dekliča, da še domov noče. Saj so me oče poslali.«
Potlej se razveže beseda. Minca kar verjeti ne more.
»Če rečem. Škoda, da nisem rekel, naj mi napisano dajo.«
Zdaj tudi Minca verjame. Kar v vek bruhne, da še Rebrovecvka smrkne za njo.
»Koga pa vekate, babe?« tišči Vorenc ginjenost. Še on je moker v oči.
Potlej mora Minca k Jerneju, Vorenc pa ga postavi liter na mizo.
»Da se ženskam solze osuše.«
»Bova mudila.«
»Nič ne hinavči. Še rad vidiš, da boš po temi vozil«, ošvrkne nagajivo Vorenc Jerneja.
Se že smejejo.
Potlej morata Minca in Jernej na podstrešje. Pospraviti je treba.
»Kako imaš vse prijazno, lepše kot doma«, si ogleduje Jernej.
Nad zglavjem je križec, pod njim lectovo srce. Jer-

nej se nasmehne.
Počasi pospravljata. Nikamor se jima ne mudi. Če bolj po temi prideta, boljše bo.
Sobica postaja prazna. Zginili so prtiči s stene, omara je na stečaj odprta, pletena košara pa nabito polna.
»V božjem imenu«, je skoraj težko Minci.«
Po stopnicah grede jo Jernej mora poljubiti.
Potlej gre Vorenc okomatat prama, Rebrovecvka pa prinese čaja s tropinjevcem.
»Da vama bo toplo po poti. Vidiš, Minca, pa le vse mine.«
»Prijazni ste bili z menoj«, se zahvaljuje deklič.
»Pridna si bila, take dekde ne bomo več imeli.«
Zdaj bi pa Jernej z Minco bil že rad sam na poti, kar priganja.
Poslovijo se. Vorenc zanese košaro na voz.
»Boš luč kaj prižgal, Jernej?«
»Pot bom že videl, pram je pa pameten.«
Še luč bi prižgal, ko je dosti lepše v temi.
Minca že sedi. Jernej ji s kocem ogrinja noge.
»Je le mrzlo, Minca. Dobro se odeni.«
Jernej je skrben.
No, lahko noč.
Pa je voz na cesti. Med hišami Jernej požene, potlej pa vajeti spusti, da gre konj v koraku.
»Zdaj bi pa kar zavriskal, Minca.«
»Da prama splašiš«, se smeje Bregarjeva in se stisne k fantu.
Koliko si imata povedati! Kar prekratka bo pot do doma. Jernej ne ve, kje bi začel. Minca se pa samo nasmaha.
Kar tišči ta se drug k drugemu. Minčina roka poišče Jernejevo in jo trdo drži.
»Jernej, nemara se bo še vse prav razvzljalo. Saj sva se tako rada imela.«
»Pa boš rada prišla v Grapo?« jo draži Jernej.
»Nisi priden«, je Minca kar otročja in nasloni glavo na Jernejevo ramo.
Noč je bila tiha. Ko sta zavila v gmajno, je bila tema še globlja kot na polju. Komaj da se je zganila veja pod ptico ali zašumelo dračje pod živaljo.

V temi je Jernej z obema rokama poiskal Minčino glavo.
»Minček, deklič moj.«
Jernej čuti solze na dlani.
»Nikar ne vekaj, Minca. Vse hudo je za nama.«
»Oh, ko sem tako srečna.«
Pred vasjo sta se še enkrat poljubila, potlej pa resno obsedela.
Pri Bregarjevih je na vseh oknih luč. Minca ne more mirno sedeti. Najraje bi kar naprej stekla.
Koj, ko zaropota voz, je Bregarica že na pragu. »Oh, mama«, ji pade Minca naproti.
»No, vidiš, sem vedela, da bo vse prav«, noče Bregarica pokazati solz.
Potlej pride še Bregar.
»Dober večer obema. Le naprej. Ni kar nič toplo zunaj.«
Tudi njemu se trese glas.
Vsa hiša je pokonci. Minca sem, Minca tja, Minca na vse konce. Jernej se koj spusti v pogovor z Jožem. Še videti ni bilo, da Jernej toliko časa ni prestopil Bregarjevega praga.
Bregarica prinese štrukljev in vina. Bregar vsem natoči. Potlej trčijo.
»Na Jernejevo zdravje.«
Kako teče beseda Bregarju. Jernej se je že dvakrat vzdignil, da bi šel, pa ga Bregar potisne nazaj.
»Ko te toliko časa ni bilo.«
In Jernej rad ostane. Ko Minci tako žare oči.
Potlej Bregar Klevčevega pospremi do hleva in mu pomaga komatati.
»Jernej, ne zameri. Nisem vedel, da te ima Minca tako rada.«
In mu krepko stresa roko.
»Že prav, oče, že prav. Zdaj se bomo večkrat videli.«
»Kakor hočeta sama z Minco. Ali v predpustu ali pa po Veliki noči. Predpust je nemara že preblizu.«
Bregar gre kar odkrito z besedo na dan.
Jernej bi najraje kar pred hišo zavriskal.
Na Vrskah se pa ne more zdržati. Saj Klevč mu ne bo zameril.
(Dalje prihodnjich.)

RAIDIO CELOVEC

(Nadaljevanje.)

Okoli l. 720. je prišlo do treh spopadov pri kraju Lavarianu južno od Vidma, današnjega glav. mesta Furlanije. Zdi se, da so bili boji neodločeni, kajti furlanski vojvoda je kar na bojišču sklenil s Slovenci mir. Zasedba ravne Furlanije se torej Slovincem ni posrečila, pač pa jim je uspeh pri neznanem kraju omogočil, da so naselili gore in brda v današnji Beneški Sloveniji, Goriških Brdih, ob Soči in Nadiži, kjer bivajo še danes. Neodločena bitka pri Lavarianu je omejila Slovence na gore, Langobarde in Furlane pa na ravnino. Od slej vlada ob Nadiži in Soči, od Timentu pa do morja, med obema narodoma mir. Vsaj langobardski zgodovinar Pavel

govori po časopisu

Diakon, ki je poglaviti vir za to dobo naše preteklosti, nam ne poroča o nadaljnjih bojih.

Ureditvi mirnih odnosov na furlanski meji je sledila ukinitve langobardske oblasti na Koroškem. Slišali smo, da je okoli leta 625. prišel pod Langobarde »okraj Slovencev, ki se Zilja imenuje« vse tja do Meglarij. Sto let kasneje (okoli 730) so se Slovenci v svoji karantanski kneževini očitno že toliko okrepili, da so iztrgali Langobardom gospodstvo nad Ziljsko dolino, prodrli pa celo preko Karnskih Alp.

Panonija središče političnih gibanj slovenske zemlje v IX. stoletju

Poseben državnoopraven položaj onega dela Slovencev, ki je pod vrhovnim frankovskim gospodstvom užival samostojnost notranje uprave in jo obdržal tudi preko obrskih vojn, so uničile reforme, ki so sledile dvema velikima političnima pokretoma dvajsetih let 9. stol., in ki sta ogrožala frankovsko gospodstvo na vzhodu. Bila sta to vstaja Južnih Slovanov pod vodstvom Ljudevita Posavskega in naval Bolgarov v srednjem Podonavju.

Karlu Velikemu je sledil leta 814. njegov sin Ludvik s pridevkom Pobožni. Za časa njegove vlade je začela frankovska monarhija naglo propadati. Osebnosti Karlove, ki je z močno voljo in s pomočjo urejenega upravnega aparata obvladal ogromno državo od Pirenejev do Srema, ni bilo več. Naslednik je bil slabič, ki je postajal le prelajko in le prepogostokrat orodje v rokah mogočnih upravnikov in velikašev v državi. Razkrojevalne sile, ki so se pojavile po Karlovi smrti, se pokažejo kmalu tudi v vzhodnih delih države.

Pod vrhovnim vodstvom Kadolaja, predstojnika Furlanske krajine, je stal Ljudevit, eden frankovskih vazalnih knezov, katerim je Karel pustil samovlado nad domačim prebivalstvom, čigar sedež je iskati okoli Siska in čigar oblast je segala preko Hrvaškega Posavja. »Radi krutosti in ne navadnega postopanja« furlanskega prefekta Kadolaja, pišejo viri, se je Ljudevit leta 818. pritožil pri samem cesarju Ludviku. Opravič pa menda ni nič. Neuspeh na dvoru in pa posebni načrti so ga gnali v očitni upor proti tujemu gospodstvu. Franki so ga leta 819. skušali zadušiti s posebno vojsko, poslano nad Ljudevita iz Italije. Ali vojska se je porazena morala vrniti. Nje poveljnik, furlanski Kadolaj, umre kmalu po povratku za mrzlico.

Uspehi so Ljudevita opogumili. Najprej je na videz hotel svoje načrte uresničiti v sporazumu s Franki. Začel se je pogajati s cesarjem, stavil pogoje, ki jih pa cesar ni sprejel, marveč jim odgovoril s svojimi predlogi. Ljudevitu pa kmalu že kar ni bilo več do pogajanj s frankovskim dvorom; pridobil je z njimi samo na čas. Začel je snovati mnogo večje stvari. Stopil je v zvezo s Slovani okoli Timoka, ki so se hoteli ravno priključiti frankovskemu gospodstvu, in jih pridobil na svojo stran. Pa tudi med Slovence ob Savi in Dravi segajo niti Ljudevitovih stikov in zvez. Iz pokrajinskega upora proti frankovskemu predstojniku nastane pod vodstvom kneza Ljudevita široko zasnovana zveza Južnih Slovanov od Alp do Timoka, ki ima za cilj borbo za neodvisnost od frankovskega gospodstva. Hrvatsko Posavje postaja središče velike protifrankovske zveze in prejkone stremljenja po lastni državotvornosti Južnih Slovanov. Ljudevitov poizkus je prvi zametek skupne države Južnih Slovanov.

Ali tudi Franki niso držali križem rok. Proti Ljudevitu vodijo obenem diplomatsko in vojaško akcijo. Uspeh prve je pridobitev dalmatinskih Hrvatov pod vodstvom kneza Borne, ki postane, Ljudevitu za hrbtno, zvest zaveznik Frankov. Še leta 819. pride do boja na dveh bojiščih, severnem in južnem. Na severu prisili furlanski predstojnik Balderik, Kadolajev naslednik, Ljudevita, da izprazni Panonijo severno od Drave. Na jugu pa doživi Borna, ki se je postavil proti Ljudevitu ob Kolpi, težak poraz in mora na zimo leta 819. prepustiti nasprotnikovim četam Dalmacijo, ki jo te do dobrega oplenijo. Le z velikim trudom se je Borna v četaški vojni posrečilo očistiti Dalmacijo sovražnega vpada.

Ljudevitova moč je navzlic nekaterim neuspehom rasla od dne do dne. Borna sam je prišel na dvor v Aachen in tu s Franki odločil načrt za vojni pohod, ki naj bi leta 820. uničil Ljudevitovo veliko silo. Kar tri frankovske armade se odpravijo spomladi nad upornega vazala, ena iz Ita-

lije čez Kras, druga preko dežele slovenskih Karantancev in tretja ob Donavi v Panonijo. Prvi vojski so se postavili na kraških prehodih v bran Slovenci, Ljudevitovi zavezniki, in v znatni meri zavrli njeno napredovanje. Frankovska vojska, ki jo je vodila pot preko Karantanije, je pa celo trikrat morala streti odpor tamošnjih Slovencev. Končno so se le vse tri vojske znašle na Ljudevitovem ozemlju. Ali do odločilnega uspeha jim je branila Ljudevitova taktika. Kakor se je prejšnje leto Borna ob Ljudevitovem vpadu v Dalmacijo zatekel v utrjena gradišča, tako da se je sovražnik v plenilnih pohodih izčrpal, tako je ravnal letos Ljudevit nasproti Frankom. Frankovske vojske so sicer temeljito oplenile tujo deželo, ali Ljudevitu za njegovimi okoli niso mogle do živga. Le Slovence ob Savi in Karantance, kolikor so bili Ljudevitovi zavezniki, so frankovske čete ob povratku prisilile k zopetnemu priznanju frankovske oblasti. Glavni nasprotnik, Ljudevit, je bil sicer premagan, na kaka pogajanja s Franki še mislil ni. Nasprotno, niti svojih zvez je razpletel še bolj na široko.

Sredi med obema velesilama takratnega krščanskega sveta, frankovsko in bizantinsko, je Ljudevit, kakor se zdi, stopil v zvezo z zadnjo.

Sledečega leta (821) so poizkusili Franki novo taktiko. Zopet naj se odpravijo tri vojske na vzhod, ali ne naenkrat, marveč ena za drugo, in ne v osrčje Ljudevitove dežele, kjer so doživle prejšnje leto toliko neuspehe, marveč naj se s pustošenjem zemlje Ljudevitovih zaveznikov oslabi glavni sovražnik. Uspeh je bil za Franke tudi to pot malenkosten. »Opustošili smo zemljo, toda v odprtem boju se nam ni nihče postavil po robu«, to je smisel poročila, ki so ga odposlani poveljniki prinesli na frankovski dvor.

Do odločitve je prišlo šele leta 822. Ni je pa prinesla zmaga frankovske vojske, ki je tudi tega leta krenila iz Italije v Panonijo. Ljudevit Frankov ni pričakoval na bojišču v svoji zemlji, marveč je zapustil svoje glavno mesto, Sisek, prešel k Srbom, ki so prebivali v enem delu rimske province Dalmacije, ubil tu kneza, ki ga je sprejel, in se nato polastil njegove dežele. Obenem je sporočil Frankom, da je voljan priti pred cesarja. Kaj je vzrok temu nenadnemu preobratu Ljudevitove politike, je težko reči, kajti viri, iz katerih črpamo znanje o vseh teh dogodkih, so enostranski, to je, pisani s frankovskega stališča. Zelo verjetno je, da so nam sicer neznane notranje razmere v Ljudevitovi državi privlele do njegovega umika, kajti o kakem porazu na bojišču ni govora. Iz zemlje dalmatinskih Srbov je prešel Ljudevit v deželo Ljudemislja, ki je bil ujec dalmatinsko-hrvatskega kneza Borne. Ljudemisl ga je pa, ko je nekoliko časa pri njem bival, leta 823. zvičajno umoril. Zelo verjetno je, da se je to zgodilo po naročilu Frankov. Slovanska plemena v Ljudevitovi državi, z izjemo Timočanov, pridejo pod Franke. Frankovska državna sila je zmagala nad nezadostno organizacijsko sposobnostjo Južnih Slovanov.

Vstaja panonsko-hrvatskega kneza Ljudevita je za zgodovino Slovencev nad vse pomembna. Sodelovanje Slovencev od Save in Drave v pokretu Južnih Slovanov pod vodstvom kneza Ljudevita je postalo zanje usodno. Odkar so jim Bavarci prišli na pomoč proti Obrom pa do Ljudevitove vstaje, uživajo karantanski Slovenci pod vodstvom domačih knezov do neke mere notranjo samoupravo, razume se, da pod vrhovnim frankovskim gospodstvom. Udeležba pri protifrankovskem pokretu je pa, kot se kaže, spremenila državnoopravni položaj Slovencev. O domačih knezih karantanskih Slovencev ne slišimo kar nič več. Etgar po imenu je zadnji v njihovi vrsti. Še nekaj let pred izbruhom Ljudevitovega upora (817) se imenujejo karantanski Slo-

venci v isti vrsti s Čehi in Slovani onstran Bavorske med vazalskimi narodi frankovske države. Po Ljudevitovem uporu pa o karantanskih Slovincih kot samostojnem narodu v frankovskih virih ni več govora. Namesto o Slovincih začno viri pisati o Sloveniji, torej namesto o narodu o pokrajini, ki jo stavijo v isto vrsto z ostalimi pokrajinami frankovske države, Bavarsko, Italijo, Burgundijo ali Francijo. Mesto domačih knezov zavzemajo frankovski uradniki, prefekti in grofje. Definitivno obliko je dobila reforma frankovskega vzhoda leta 828., po odbitju ofenzive Bolgarov, ki ni nič manj od Ljudevitovega pokreta ogrožala gospodstvo Frankov v srednjem Podonavju.

Mir, ki ga je leta 814. bolgarski kan Omortag sklenil s Bizancem, je Bolgare odvrnil od bizantinske politike in jih usmeril v Podonavje, kjer je Ljudevitov upor znatno oslabil vzhodne meje frankovske države. Okoli 825. leta osvoje Bolgari v divjem navalu vzhodno Ogrsko, začno pritiskati na Ludvika Pobožnega z zahtevo po novi ureditvi bolgarsko-frankovskih meja, ako ne — tako se je glasilo bolgarsko sporočilo — naj gleda cesar sam, kako jih bo branil. Neodločni Ludvik je omahoval in pustil bolgarske odposlance brez pravega odgovora. Bolgari začno nato leta 827. z ofenzivo, pošljejo na ladjah po Dravi navzgor svojo vojsko, zasedejo Spodnjo Panonijo, preženejo tamošnje vazalne kneze in postavijo bolgarske glavarje na njihovo mesto. Obstajala je nevarnost, da na panonsko-slovenskih tleh stopi na mesto še pred kratkim mogočnega Obra Bolgar, se zveže s še preostalimi Obri in poruši po Ljudevitovem uporu pravkar razmajano frankovsko vzhodno mejo.

Položaj je rešil mladi in energični sin omahljivega Ludvika Pobožnega, Ludvik imenovan Nemški. S poverjeno mu Bavarsko, katere kralj je bil, mu je morala biti trajna varnost vzhodnih meja posebno pri srcu. Z vojnimi pohodoma je šel nad Bolgare, tako da so ti leta 829. tvegali le še plenilni vpad ob Dravi navzgor, z radikalno upravnno reformo je pa že leto poprej spremenil položaj na vzhodu. Furlanskemu predstojniku Balderiku, ki se v obrambi

Spodnje Panonije proti Bolgarom ni izkazal, je odvzeta krajiška oblast, ogromno ozemlje od Furlanije do Blatnega jezera je pa razdeljeno na štiri krajine. Prva, od Italije sem, je Furlanija, druga Istra, tretja grofija ob Savi — prednica kasnejše Kranjske, četrta pa Spodnja Panonija. Prvi dve sta ostali v ožji zvezi z Italijo, drugi dve pa z nemškim delom frankovske države ali vzhodnofrankovsko državo, kakor se je ta začela imenovati. Z nemškim delom države ostane poslej v zvezi tudi slovensko in obrsko ozemlje v notranjih Alpah in ob Donavi, nekdanja Vzhodna krajina Karla Velikega. Ta razpade v tri upravne enote: v Karantanijo ob zgornji Dravi in zgornji Muri, v Zgornjo Panonijo od Rabe do Dunajskega lesa in v ozemlje med Anizo in Dunajskim lesom. Namesto predstojnikov kot doslej, je postavljen na čelo ogromnega ozemlja, ki sega od Krasa in Julijskih Alp pa do Anize (Enns), in Donave, en sam prefekt, ki je po činu obenem krajišnik Zgornje Panonije.

Obri prav tako kot karantanski Slovenci zginejo po Ljudevitovem uporu iz zgodovine kot samostojen narod. Viri govore poslej le še o obrskih podložnikih, ne več o narodu Obrov. Tudi v socialnem oziru se je spremenil položaj Obrov. Kralj jim zaseže zemljo in jim jo daje poslej le še v najem. Prav tako so takrat po vsej verjetnosti tudi panonski Slovenci zgubili svoje domače kneze, o katerih je zadnjikrat govor leta 827. Novemu gospodarju na vzhodu, bavarskemu kralju, ni kazalo puščati slovenskim in obrskim poglavarjem prevelike notranje samostojnosti.

Reforma iz leta 828. je odločilnega pomena za nadaljnji teritorialni razvoj slovenske zemlje. Ustanovila je v obrisih pokrajinske in državne meje, ki še danes niso zbrisane z našega političnega zemljevida. Vrhu tega zarezje v narodno telo Slovencev meja dveh velikih držav, Italije in Nemčije (Vzhodne Francije). Potekala je nekako tam, kjer je potekala pred to vojno med Jugoslavijo in Italijo. Dodelitev našega ozemlja tema dvema državam je leta 843. obnovila in utrdila znamenita delilna pogodba frankovske države, sklenjena v Verdunu.

nečak, stric, teta, itd. Nato je vprašal Tončka:

»Kaj je žena?«
Tonček: »Žena je dekle, ki ima moža.«
Učitelj: »Tako! Pa naj bo po tvoje. In kaj je nevesta?«
Tonček: »Nevesta je dekle, ki še nima moža, pa že ve zanj.«

Naučila ga je

»Vidiš, vidiš, Marko. Odkar si poročen, imaš vse gumbe lepo prišite.«
»Da, da, dragi Tone. Saj me je prvi tedn naučila, kako se jih prišije.«

Društvo za kulturno in gospodarsko sodelovanje s Sovjetsko zvezo, deželna podružnica, Celovec, Gartengasse 8, vam prevede in pošlje naprej podatke za poizvedbe v pogrešanih vojnih ujetnikih v Sovjetski zvezi in prošnje za odpust iz vojne ga ujetništva. V poizvedbi je treba navesti: ime in priimek iskanega, državljanstvo, dan in kraj rojstva, čin, številko vojaške pošte (Feldpostnummer), kje in od kdaj ga pogrešajo ter ime in naslov onega, ki ga išče. S prošnjo za odpust iz ujetništva sprejemamo tudi kratka priporočila, katera tudi prevedemo.

SLIKE

vseh vrst, povečave in pomanjšanja, umetniške slike, nagrobne slike (po kakršnikoli fotografiji)

VAM NAPRAVI

umetniški atelje

CARL HEDANEK

CELOVEC, Paulitschgasse 13,

tel. 20-90.

Zahtevajte cenike! 300

MLADA

simpatična gospodična z lastnim domom želi znanja z gospodom do 30 let.

Tajnost zjamčena. — Samo resne ponudbe s sliko, ki bo vrnjena, poslati na upravo lista pod »Tihožitje«.

378

Gospodarstvenik

želi poznanja s kmetico (vdovo).

Ponudbe poslati na naslov:

Ö. W. G. Celovec,

Alter Platz 1

Pod Cpt 461.

380

Nedelja, 11. maja:

7.25 pestra glasba in pesmi,
18.15 polurna oddaja,
20.15 pogled v naš kulturni zaklad.

Ponedeljek, 12. maja:

7.10 petnajst minut za gospodarje,
20.15 poročila

Torek, 13. maja:

7.10 zgodovinsko predavanje,
20.15 poročila

Sreda, 14. maja:

7.10 poročila in komentarji iz svetovnega tiska,
20.15 poročila

Četrtek, 15. maja:

7.10 »V etru je uspeh«
19.30 polurna oddaja,
20.15 poročila

Petek, 16. maja :

7.10 slovstveno predavanje,
20.15 poročila

Sobota, 17. maja:

7.10 literarno predavanje,
20.15 poročila

Morebitne spremembe bomo objavili pravočasno v radiu.

Za dobro voljo

NA PLESU

Mladenič je plesal z gospodično, ki se mu je spočetka zdela precej izobražena. Povabil jo je k bifeju na prigrizek. Prodajalka je ponudila hrenovke, katere je gospodična odklonila, rekoč, da ji meso ne uga.

»Vi ste nedvomno vegeterijanka,« jo je vprašal mladenič.

»Ne,« je odgovorila, »jaz sem Gorenjka.«

LJUBEZNIVOST

Mož je zatrjeval svoji ženi, kako neizmerna je njegova ljubezen. »Ampak še rajši bi te imel,« je naglasil, »če bi bila ti kakor pratika.«

»Zakaj?« je strmel, ker ga ni razumela. »Zato,« je dejal, »ker bi bila potem vsako leto druga...«

V šoli

Učitelj je razlagal, kaj je dekle, nevesta, žena, vdova, fant, ženin, svak, svakinja,